

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Финансиско известување и ревизија

Штип

**„КОРЕЛАТИВНА ПОВРЗАНОСТ МЕЃУ ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ
КОНЦЕПТИ ВО РЕВИЗИЈАТА ”**

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

Ментор: проф. д-р Јанка Димитрова

Кандидат: Ивона Јакимова

Штип, декември, 2019 г

Апстракт

Во деловниот свет ревизијата претставува многу потребна, а многу често и неопходна активност. Ревизорите ги испитуваат, анализираат и спроведуваат ревизорските постапки на финансиските извештаи сè со цел да се открие дали тие содржат материјално погрешни прикажувања.

Ревизорскиот ризик како концепт на ревизијата, претставува значајна алатка при процесот на ревизија. Ревизорскиот ризик претставува многу важно начело бидејќи му го одредува на ревизорот потребното време и количината на тестови за да можат адекватно да се прегледаат финансиските извештаи.

При спроведување на ревизијата, ревизорите го одредуваат и нивото на материјалност при анализирање на финансиските извештаи, односно дали погрешните прикажувања, доколку ги има во финансиските извештаи се од материјално значење. За сето ова на ревизорот му стојат на располагање голем број алатки со кои собира докази за да го потврди своето мислење и да даде разумно уверување за точноста на финансиските извештаи.

Клучни зборови: ревизија, ревизор, ревизорски ризик, материјалност, ревизорски доказ

Abstract

In the business world, auditing is a much needed, and often necessary, activity. The auditors examine, analyze, and perform the audit procedures of the financial statements to determine whether they contain material misstatement.

Audit risk as an audit concept is an important tool in the audit process. Audit risk is a very important principle because it determines the auditor the time and quantity of tests needed to adequately review the financial statements.

When conducting an audit, the auditors also determine the level of materiality when analyzing the financial statements, that is, whether the misstatements in the financial statements are material. For all this, the auditor has a number of tools at his disposal to obtain evidence to confirm his opinion and give reasonable assurance about the accuracy of the financial statements.

Keywords: audit, auditor, risk auditors, materiality, audit evidence

Содржина:

ВОВЕД.....	6
Глава 1 – Општ осврт на ревизијата како наука.....	8
1.1 Поим, цели и значење на ревизијата	8
1.2 Видови ревизија	12
1.3 Сет на финансиски извештаи што се предмет на ревизија	14
ГЛАВА 2 ФУНДАМЕНТАЛНИ КОНЦЕПТИ НА РЕВИЗИЈАТА.....	20
2.1 Концепт на материјалност.....	20
2.1.1 Утврдување на прелиминираното ниво на материјалност	20
2.1.2 Алокација на материјалноста по салда или групи на трансакции	23
2.1.3 Проценка на веројатните погрешни прикажувања.....	26
2.2 Концепт на ревизорски ризик.....	28
2.2.1 Компоненти на ревизорски ризик	31
2.2.1.1 Инхерентен ризик	32
2.2.1.2 Контролен ризик	42
2.2.1.3 Детекционен ризик	47
2.2.1.4 Деловен ризик.....	53
2.2.2 Мерење и сумирање на ризикот во ревизијата	54
2.2.3 Подобрување на моделот на ревизорски ризик.....	57
2.2.4 Контроли за намалување на ризикот	59
2.3 Концепт на ревизорски доказ	60
2.3.1 Видови ревизорски докази	60
2.3.1.1 Физички докази.....	61
2.3.1.2 Вербални докази	61
2.3.1.3 Математички докази.....	61
2.3.1.4 Електронски докази	62
2.3.1.5 Конфирмативни докази	62
2.3.1.6 Писмени искази	63
2.3.1.7 Документирани докази	63
2.3.1.8 Аналитички докази	63
2.3.2 Карактеристики на ревизорските докази	64

2.3.3 Техники за прибирање ревизорски докази	66
2.3.4 Нивоа на доверливост кај ревизорски докази	67
2.3.5 Корелативна поврзаност помеѓу веродостојноста на ревизорскиот доказ и местото од каде што е добиен ревизорскиот доказ	68
ГЛАВА 3 КОРЕЛАТИВНА ПОВРЗАНОСТ ПОМЕЃУ ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ КОНЦЕПТИ ВО РЕВИЗИЈАТА ..	69
3.1 Влијанието на материјалноста врз ревизорскиот ризик и ревизорските докази	69
3.2 Влијанието на ревизорскиот ризик врз материјалноста и ревизорскиот доказ	70
3.3 Нивото на ревизорски доказ определено од проценетото ниво на ревизорски ризик и определеното ниво на материјалност	72
ГЛАВА 4 ПРОФЕСИОНАЛНА ОДГОВОРНОСТ НА РЕВИЗОРИТЕ ВО ОТКРИВАЊЕ НА ИЗМАМИ И ГРЕШКИ.....	73
4.1 ОТКРИВАЊЕ НА ИЗМАМИТЕ И ГРЕШКИТЕ	73
4.2 Кои се факторите што придонесуваат за појава на измами?	75
4.3 Спречување на измамите	76
4.4 Професионален скептицизам	77
ГЛАВА 5 ПРИМЕР НА КОМПЛЕТЕН РЕВИЗОРСКИ ИЗВЕШТАЈ.....	79
ЗАКЛУЧОК.....	117
Библиографија	119

ВОВЕД

Ревизијата претставува независно испитување на финансиските извештаи на претпријатијата, банки или други организации и институции, за да се даде независно мислење за веродостојноста на тие извештаи, а во согласност со барањата на поставената задача пред ревизорот, како и во согласност со соодветната законска и професионална регулатива.

Поаѓајќи од поимот на ревизија, значењето и нејзината цел, анализирање на фундаменталните концепти на ревизијата па сè до одговорноста на ревизорите за спречување грешки и измами, овој магистерски труд е посветен токму на „Корелативна поврзаност помеѓу фундаменталните концепти во ревизијата”

Овој магистерски труд е разработен во пет глави вклучувајќи вовед и заклучок.

Првата глава од овој магистерски труд е посветена на запознавање на поимот ревизија, нејзината цел и значење. Ќе видиме дека постојат повеќе видови ревизија: ревизија според предметот на испитување, според органот што ја спроведува и подрачјето на испитување. Предмет на ревизијата се различен сет на финансиски извештаи како што се: Биланс на успех, Биланс на состојба, Извештај за паричен тек, Извештај за промена на капиталот, Сметководствените политики и објаснувачки белешки и Извештај за работењето. Секој од овие извештаи ќе биде разработен во соодветна потточка. На крајот ќе се идентификуваат корисниците на информациите презентирани во финансиските извештаи и зошто информациите се корисни за нив.

Во **втората глава** ќе ги анализираме фундаменталните концепти на ревизијата: материјалноста – утврдувајќи го прелиминарното ниво на значајност, алокацијата на значајноста по салда и групи на трансакции и проценка на веројатните погрешни прикажувања. Детално ќе се запознаеме со ревизорскиот ризик, неговите компоненти: инхерентен ризик, контролен ризик, детекционен ризик и деловен ризик и кои контроли треба да се преземат за да тој се надмине.

Ревизорските докази како значаен концепт на ревизијата се потребни за да се намали нивото на неоткривање на погрешните значајни материјални прикажувања. Постојат повеќе видови докази: аналитички, физички, вербални, математички, документиран, писмени, електронски и сл. Во оваа глава ќе се запознаеме и со карактеристиките на ревизорските докази и нивото на доверливост.

Третата глава е анализа на корелативната поврзаност помеѓу фундаменталните концепти на ревизијата. Каква е нивната поврзаност т.е. какво е влијанието на материјалноста врз ревизорскиот ризик и доказ, колку треба да биде нивото на веродостојноста на доказот за да се намали нивото на ризик и материјалност во финансиските извештаи, каде постојат значајни погрешни прикажувања се главни прашања кои ќе бидат разработени.

Четвртата глава е посветена на професионалната одговорност на ревизорите во откривањето грешки и измами. Кои политики ќе се користат при откривање на грешките како и кои фактори придонесуваат за нивно појавување и како тие да бидат спречени се почетни патокази при обработка на оваа глава која во финалниот дел го има обработено професионалниот скептицизам.

Последната глава, односно **петтата глава** е пример на комплетен ревизорски извештај во согласност со темата на овој магистерски труд и обработка на сето ова што беше презентирano во овој труд.

Предмет на истражување на магистерскиот труд е компатибилен со насловот, односно темелно да се разработат фундаменталните концепти на ревизија: материјалноста, ревизорскиот ризик и ревизорскиот доказ како и детална анализа на нивната меѓусебна поврзаност и како тоа придонесува да се откријат измамите и грешките во финансиските извештаи.

Целта на овој магистерски труд е откако ќе се анализира корелативната поврзаност помеѓу фундаменталните концепти на ревизијата да се добие слика за тоа како да се елиминираат појавата на измамите и грешките во финансиските

извештаи и истовремено да им се помогне на ревизорите да ги откријат сомнителните трансакции доколку тие постојат.

Глава 1 – Општ осврт на ревизијата како наука

1.1 Поим, цели и значење на ревизијата

Ревизијата е независно испитување на финансиските извештаи или консолидираните финансиски извештаи и на финансиските информации, со цел да се изрази мислење во врска со нивната вистинитост и нивната усогласеност со прифатената рамка за финансиско известување¹. Доколку ревизорите сакаат да донесат правилни одлуки за распоредот и користењето на ресурсите, од непроценлива важност е да располагаат со сигурни информации за менаџерите, кредиторите и законодавните органи.

Ревизијата има значајна улога затоа што обезбедува објективни и независни извештаи за веродостојноста на информациите презентирани во финансиските извештаи и на корисниците на финансиските извештаи им обезбедува разумна сигурност дека во нив нема значајни материјални грешки и пропусти.

Во насока на дефинирањето на ревизијата, теоретичарот Tom Lee во 1984 година дал една од опширните дефиниции за ревизијата „Ревизијата претставува средство со кое едно лице се уверува од страна на друго лице во квалитетот, статусот и состојбата на некое предметно прашање што друго лице го испитува“. Потребата од ревизија настанува поради тоа што прво споменатото лице е во дилема или се сомнева во квалитетот, статусот или состојбата на релевантното предметно прашање, а не е во состојба да го отстрани таквото мислење или сомневање². Поради тоа од големо значење е доколку сите дилеми или сомнежи во врска со предметното прашање бидат отстранети или потврдени од страна на лица кои се високостручни, објективни, професионални, непристрасни и независни - **ревизори**.

¹ Закон за ревизија, Службен весник на РМ БР 158/10

² Tom Lee, Corporate Audit theory, Chapman and Halt, London, 1993, стр.8

Доколку се навратиме на цитираните дефиниции за ревизијата, може да заклучиме дека сите тие содржат заеднички клучни зборови, синтагми:

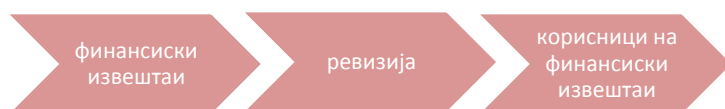
- Независност - ревизорот мора да биде независен кај клиентот кај кој врши ревизија со цел неговото мислење да биде објективно и разбирливо за широк спектар на корисници;
- Испитување финансиски извештаи - ревизорот се придржува до општоприфатените правила и принципи со кои се утврдува ефикасноста на контролниот систем и точноста и прецизноста на сметководствените искази врз основа на кои ревизорот ќе го изгради своето мислење;
- Компетентно мислење - овластениот ревизор кога дава позитивно мислење во врска со веродостојноста на финансиските извештаи, не дава апсолутна гаранција за ревидираните финансиски извештаи, туку само едноставно мислење со разумно уверување;
- Изразување мислење - ревизорското мислење мора да биде во форма на писмен извештај.

Главна цел на ревизијата е да му овозможи на ревизорот да изрази мислење за тоа дали финансиските извештаи се направени според пропишаната рамка за финансиско известување. Рамката за финансиско известување зависи од:

- Законодавството во секоја земја;
- Сметководствените стандарди (МСС/МСФИ).

Многу често се поставува прашањето: „Зошто постои потреба од ревизија?“ Одговорот на ова прашање најчесто се бара во економските односи на деловниот субјект. Ако под главна задача на ревизијата подразбираме испитување и давање мислење во врска со објективноста и вистинитоста на финансиските извештаи, тогаш ревизијата претставува „врска која создава доверба“ помеѓу фирмата која ги презентира и подготвува финансиските извештаи и корисниците на тие информации. Ова сликовито може да се објасни на следниов начин³.

³www.diplomskirad.com Zeljko Petric, Beograd, стр.. 7

Овој дијаграм претставува разбирање на целта на ревизијата, која според MPC е дефинирана како „можност ревизорот да го изрази своето мислење дали финансиските извештаи се изготвени според сите значајни аспекти согласно со утврдената рамка за финансиско известување”.⁴ Покрај оваа основна цел, ревизијата има и парцијални цели кои треба да ги реализира: сеопфатност, постоење, точност, вреднување, сопственост, проценка, прекинливост и прикажување.

- Сеопфатноста како цел на ревизијата бара да бидат детално опфатени во финансиските извештаи сите финансиски трансакции.
- Постоењето за цел има да бидат поткрепени со докази постоењето на сите износи.
- Точноста бара сите финансиски трансакции да бидат поткрепени со соодветни цени и количини и според стандардите да бидат соодветно класифицирани.
- Вреднувањето има за цел сите износи да бидат вреднувани според соодветни критериуми и прифатливи методи.
- Сопственоста бара сите позиции во извештајот (основни средства, залихи, побарувања и др) да ги поседува клиентот.
- Проценката бара утврдувањето на нето реализацијата да биде овозможена од достасаните приходи, а сметките за плаќање кои достасуваат да го овозможат мерењето на трошоците во согласност со соодветни критериуми.
- Прекинливост - сите износи на трансакции да бидат прокнижени и прикажани во соодветниот периодот за кој се однесуваат.

⁴ Рамка на меѓународни стандарди за ревизија, точка 11, „Службен весник на РМ” бр.51/98

- Прикажување - сите сметки и трансакции да бидат објавени точно во финансиските извештаи.

Ревизијата како наука за цел има да биде помошна алатка при донесување на економски и финансиски одлуки во компанијата. Поради тоа улогата на ревизијата може да се јави во следниве облици:

- економска,
- општествена,
- психолошка,
- јавна;
- или како личен интерес.

Економската улога се објаснува преку ангажирање на независен ревизор чие вршење на услуга го плаќа компанијата т.е. сопствениците на капитал.

Општествената улога на ревизијата е всушност пласирањето на финансиските извештаи до сите надворешни корисници на информации за финансиската состојба на претпријатието и остварениот резултат на крајот на годината. Истите овие информации минат преку процес на верификација кој е од големо значење за акционерите, компанијата и општеството како целина.

Психолошката улога влијае врз психата на оние кои ги користат ревизорските услуги и има влијание врз менаџментот на компанијата за што е можно пообјективно да се прават финансиските извештаи притоа почитувајќи ги меѓународните стандарди за ревизија.

Јавната улога – самиот збор ни кажува дека делува во насока да ги задоволи јавните интереси, но притоа треба да ги штити интересите на општеството во целина.

Целите на ревизијата се реализираат преку: прашалници, разговор, анализа, повторно пресметување, со репроцесирање на трансакции и др.

1.2 Видови ревизија

Иако постојат повеќе поделби на ревизијата, како позначајни се изделуваат следниве:

1. Ревизија според предметот на испитување;
2. Ревизија според субјектот што ја извршува;
3. Ревизија според подрачјето на испитување.

Ревизијата според предметот на испитување се дели на:

- Ревизија на финансиските извештаи;
- Ревизија на усогласеност;
- Ревизија на работењето.

Ревизијата на финансиските извештаи е насочена кон тоа да утврди дали финансиските извештаи се направени во согласност со меѓународните стандарди за ревизија и со општоприфатената рамка за финансиско известување.

Ревизијата на усогласеност бара да се утврди дали подготвувањето на финансиските извештаи било во согласност со државните прописи, правилата, процедури и сл.

Ревизијата на работењето е насочена кон тоа да се испита економичноста, ефикасноста и ефективноста на ентитетот или на одреден сегмент на работењето се со цел да се даде насоки за подобрување на работењето.

Според органот што ја спроведува, ревизијата се дели на:

- Интерна ревизија
- Екстерна ревизија

Интерната ревизија настанала поради потребата на претпријатието да воведи сопствен интерен надзор на контрола сè со цел полесно откривање на грешките и пропустите кои се јавуваат во текот на работењето како и да се определат мерки за нивно полесно откривање. Интерната ревизија им нуди на менаџментот на претпријатието бројни анализи, предлози, информации се со цел

да се оцени ефикасноста на самиот субјект, да се даде оценка на работењето и да се вреднуваат активностите.

Екстерната ревизија е поширок поим за разлика од ревизија на финансиските извештаи и опфаќа голем број атестирачки услуги за да се осигура квалитетот на презентираните информации. Како најважно за екстерната ревизија е тоа дека таа треба да биде извршена од страна на екстерен ревизор т.е. надворешно лице кое е независно од менаџментот на ентитетот. Притоа екстерниот ревизор спроведува ревизија на квантитативните информации (овде ги вклучуваме и финансиските извештаи) и на субјективните информации.

Според подрачјето на испитување ревизијата се дели на :

- Државна ревизија
- Комерцијална ревизија

Под поимот државна ревизија се подразбира испитување на документите, извештаите и исправите на извршената интерна ревизија и интерна контрола, како и финансиските и сметководствените постапки во согласност со прифатените сметководствени стандарди, сметководствени начела како и стандардите на ревизијата.⁵ Државната ревизија ја спроведува Државниот завод за ревизија во Р.Македонија во име и на сметка на државата. На чело на Државниот завод за ревизија стои главен државен ревизор кој е именуван од Собранието на РС Македонија. Главниот, како и заменикот ревизор не смеат да вршат друга јавна функција или да бидат член на Надзорниот одбор кај клиентот.

При спроведувањето на ревизијата ентитетот на ревизија е должен да ја достави потребната документација, да обезбеди просторија и услови за работа, да даде дополнително објаснување за одредени податоци и сл. Секако, како и кај секоја ревизија и овде ревизорите треба да се раководат според сметководствените начела и принципи.

⁵ Закон за државна ревизија, Службен весник на РМ,бр 65\97

1.3 Сет на финансиски извештаи што се предмет на ревизија

Билансот на успех

Билансот на успех е еден од основните финансиски извештаи на компанијата што ги покажува добивките и загубите за одреден временски период. Во зависност од тоа дали приходите се поголеми од расходите или обратно претпријатието ќе искажува добивка или загуба.⁶ Билансот на успех е многу значаен за менаџерите кои своите одлуки ги донесуваат врз база на него, па така од одредени ставки може да се заклучи во кои сегменти може да се оствари подобар резултат со зголемување на приходите, а намалување на расходите. Освен приходите и расходите, во билансот на успех како значајна ставка се пресметуваат и даноците кои треба да се платат до крајот на тековната година, со цел да се добие конечниот резултат за остварената добивка / загуба на деловниот субјект.

Приходи - произлегуваат од редовното работење на ентитетот и тие можат да бидат приходи од продажба, камати, дивиденди, надоместоци, наемнини итн. Добивките се поврзуваат со приходите и може, но и не мора да се појават во рамките на редовните активности на ентитетот.

Расходи – овде се вклучени загубите како и расходите кои произлегуваат од редовното работење на деловниот субјект. Расходите претставуваат одлив на парите, паричните еквиваленти, залихите и др. Загубите претставуваат намалување на економската корист и како такви не се разликуваат од другите расходи.

⁶ Corporate Finance Institut, CFI

Биланс на состојба

Билансот на состојба е извештај за финансиската состојба кој ги прикажува средствата, обврските и капиталот на ентитетот во одредено време. Со други зборови билансот на состојба ја илустрира нето вредноста на деловниот субјект. Билансот на состојба содржи податоци од претходната година сè со цел да може да се направи споредба за две последователни години.⁷

Во Билансот на состојба средствата и изворите се прикажани во актива и пасива. Во активата припаѓаат средствата кои се во сопственост на деловниот субјект, тука спаѓаат: парите и паричните еквиваленти, земјиште, опрема, залихи, побарувањата. Пасивата ја сочинуваат изворите на средства: долгорочни и краткорочни извори и вкупниот капитал. Активата и пасивата секогаш мора да бидат во равенство, односно АКТИВА = ПАСИВА. Разликата помеѓу активата и пасивата се вика капитал. Билансот на состојба е дизајниран со употреба на основната сметководствена равенка:

$$\text{СРЕДСТВА} = \text{ОБВРСКИ} + \text{КАПИТАЛ}$$

Средствата се всушност економска корист и го претставува потенцијалот на средството да создаде идни приливи на пари, парични еквиваленти.

Обврска значи дека деловниот субјект има моментална или идна обврска кон некого. Кога ентитетот донесе одлука за набавка на некое добро тоа не претставува сегашна обврска. Постои разлика меѓу сегашна обврска и идно обврзување. Само кога средството ќе биде испорачано на деловниот субјект или кога истиот ќе направи договор за набавка на тоа добро тогаш настанува сегашна обврска. Измирувањето на моменталната обврска може да се направи со: плаќање во готово, давање услуга, замена на таа обврска со друга, пренесување на други обврски и др.

⁷ <https://www.thebalancesmb.com>

Од погоре објаснетото за средства и обврски може да заклучиме дека средствата и обврските произлегуваат од настани или трансакции кои веќе се случиле.

Капиталот заедно со обврските може да се смета како извор на средства на компанијата. Капиталот често се нарекува книговодствена вредност на компанијата бидејќи е еднаков на износите на средствата минус износите на обврските. Овие референци имаат смисла ако се земе предвид основната сметководствена равенка:

$$\text{КАПИТАЛ} = \text{СРЕДСТВА} - \text{ОБВРСКИ}$$

Извештај за парични текови

Извештајот за парични текови е од големо значење за компаниите бидејќи дава преглед за состојбата на компанијата за подолг временски период. Исто така, тој обезбедува информации за промените кои се случуваат кај парите и паричните еквиваленти, притоа прикажувајќи ги одделно промените во оперативните, финансиските и инвестициските активности.

Оперативните активности се активности на деловниот ентитет што генерираат приходи. Овде спаѓаат паричните примања од купувачите, паричните трансакции за данок на добивка, паричните плаќања кон добавувачите и парични текови од вложувања, заеми и др. Инвестициските активности се насочени кон генерирањето и отуѓувањето на долгорочни средства што не припаѓаат на паричните еквиваленти. Финансиските активности предизвикуваат промени во големината и составот на уплатениот капитал како и позајмувањата кои ги има деловниот субјект.

Од извештајот за парични текови може да ги добиеме следниве информации: протокот на пари од и кон деловниот субјект во одреден временски период, колку пари добива ентитетот од своето редовно работење, ликвидноста на деловниот субјект, разлика меѓу профитот и готовината и сл. Овој извештај

дава реална слика за тоа од каде се добиваат и каде се трошат паричните средства. Заедно со другите извештаи објективно го прикажуваат финансискиот резултат и другите деловни активности на компанијата.

Извештај за промена на капиталот

Извештајот за промена на капиталот го одразува зголемувањето или намалувањето во нето средствата за време на пресметковниот период. Секоја компанија овој извештај треба да го прави најмалку еднаш во годината, а честопати може и полугодишно или квартално. Овој извештај не е дел од класичните финансиски извештаи, но често се јавува како дел од задолжителните извештаи кај акционерските друштва. Извештајот ги содржи сите промени на капиталот вбројувајќи ги овде добивката или загубата, усогласувањето на книговодствената вредност на почетокот и на крајот на периодот, секоја ставка од сеопфатната добивка, издавањето на акции, дивиденди, трансакции со акции.

Сметководствени политики и објаснувачки белешки

Извештајот за сметководствените политики е дел од објаснувачките белешки и се објавува кога ентитетот може да бира меѓу две или повеќе сметководствени политики. Објаснувачките белешки се прикажуваат во вид на наративни описи, подетални анализи или во вид на додатни информации.

Објаснувачките белешки на деловниот субјект треба:

- Да презентираат информации за основата на подготвување на финансиските извештаи и специфичните сметководствени политики кои се избрани и применети за значајни трансакции и настани;
- Да ги обелоденат информациите барани во меѓународните сметководствени стандарди кои не се презентирани на друго место во финансиските извештаи;

- Да обезбедат дополнителни информации кои не се презентирани во рамките на финансиските извештаи, но се неопходни за објективно презентирање.⁸

Секоја информација во објаснувачките белешки треба да биде соодветно поврзана со секоја ставка во рамките на билансот на успех, билансот на состојба и извештајот за парични текови.

Извештај на работењето на друштвото

Годишниот извештај за работењето, менаџментот на компанијата сам го креира бидејќи тој не претставува образец или биланс. Овој извештај ги содржи информациите кои не се толку воочливи во останатите финансиски извештаи, а може да имаат големо влијание во натамошното работење на субјектот. Главна задача на овој извештај е да даде одговор за тоа какви се остварените резултати според финансиските извештаи за претходната деловна година и да се дадат препораки за идното работење на компанијата. Најчести елементи кои ги содржи овој извештај се податоците за друштвото, распределба на добивката, основните финансиски извештаи, извештај за надзорниот одбор, мислење на ревизорот. При правење на овој извештај менаџментот на компанијата треба да го почитува Законот за трговски друштва и сметководствените правила и принципи.

Корисници на финансиските извештаи

Ова се различни групи на луѓе кои финансиските извештаи ги разгледуваат поради некоја цел која сакаат да ја реализираат за правилно донесување деловни одлуки, за спроведување препораки дадени во извештаите со цел подобар финансиски резултат во иднина.

Корисниците на финансиските извештаи можат да бидат интерни и екстерни.

⁸ Димитрова д-р Јанка, Ревизија, Економски факултет, Штип, 2013г, стр.45

- Во интерните корисници спаѓаат сите оние кои се вработени во деловниот субјект или поседуваат сопственост т.е. право за управување со ентитетот. Тука може да ги наброиме: менаџментот, сопствениците на капитал, вработените и стручните служби.
- Во екстерни корисници ги вклучуваме сите оние кои не се вработени во деловниот субјект. Тие, за разлика од интерните корисници, само повремено се заинтересирани за содржината на финансиските извештаи. Овде спаѓаат: банки, доверители, потенцијални инвеститори, државата со нејзините институции, стопанските комори и др.

Поврзаноста помеѓу надворешните ревизори, корисниците на информации и менаџментот е голема. Особено е така бидејќи ревизорите придонесуваат за зголемен кредибилитет на финансиските извештаи кои, пак, им стојат на располагање на интерните и екстерните корисници.

Како заклучок може да наведеме дека ревизијата како професија ги поврзува од една страна менаџментот на компанијата кој ги изготвува финансиските извештаи со корисниците на финансиските извештаи од друга страна. Интерните и екстерните корисници имаат поголема доверба во вистинитоста и точноста на финансиските извештаи особено при донесување на значајни деловни одлуки, благодарение на ревизијата. Тоа е така бидејќи финансиските извештаи пред да бидат достапни до корисниците, ревизорот најпрво ги ревидира, потоа се достапни на интерните и екстерните корисници.

ГЛАВА 2 ФУНДАМЕНТАЛНИ КОНЦЕПТИ НА РЕВИЗИЈАТА

Ревизијата како наука подразбира добро разбирање на трите фундаментални концепти: концепт на материјалност или значајност, концепт на ревизорски ризик и концепт на ревизорски доказ. Ова е од голема важност затоа што како основа на мислењето на ревизорот за материјалноста и ревизорскиот ризик се донесува одлука за обемот на работа што треба да ја спроведе. Откако ќе се утврди предметот на ревизија, ревизорот треба да донесе одлука за обемот, карактерот и временскиот период за прибирање докази. Во ова поглавје подетално ќе се запознаеме со трите концепти на ревизијата.

2.1 Концепт на материјалност

Дефинирање на концептот за материјалност прецизно не е направено бидејќи во практиката при одредувањето на значајноста посебен акцент се става на субјективниот став. При објаснување на концептот на материјалност се тргнува од следниве фази или чекори:

- Утврдување на прелиминираното ниво на материјалност;
- Алокација на значајноста по салда или групи на трансакции;
- Проценка на веројатните погрешни прикажувања.

2.1.1 Утврдување на прелиминираното ниво на материјалност

Комитетот за Меѓународни сметководствени стандарди во рамките на подготвување и презентирање на финансиските извештаи, материјалноста ја има дефинирано на следниот начин: „Информацијата е материјално значајна доколу нејзиното изоставување или, пак, погрешно прикажување може да влијае при донесување економски одлуки од страна на корисниците на финансиските извештаи. Материјалноста зависи од тоа колку е голема ставката или грешката проценета при нејзино изоставување или грешно прикажување. Може да кажеме дека значајноста е подобро да ја толкуваме како праг или гранична точка отколку

квалитативна особина која пак информацијата мора да ја поседува за да биде од корист.“⁹

Значајноста ја претставуваа онаа грешка која заедно или одделно во дадена ситуација влијае врз мислењето на ревизорот. Според МСР 300 – Планирање, од ревизорот се бара најпрво да се утврди почетната проценета значајност. Почетната проценета значајност претставува максимален износ до кој ревизорот има разумно уверување дека финансиските извештаи можат да бидат погрешни, но сепак, сè уште да не влијаат при донесување одлуки на конкретен корисник на финансиските извештаи. Како пример може да кажеме дека износ од 20.000 денари за мали претпријатија може да биде материјално значаен додека за големите сосема безначаен. Од ова може да дојдеме до заклучок дека големината на претпријатието влијае на почетната проценета материјалност.

Најновите истражувања во светот во последните години донеле потреба од тоа да се изврши квантификација на критериумите на значајноста кои ревизорите најчесто ги користат. Најчесто се користат следниве критериуми:¹⁰

1. Процентуален ефект на добивката пред оданочувањето;
2. Процентуален ефект на вкупниот приход;
3. Процентуален ефект на вкупниот имот;
4. Процентуален ефект на просечниот износ на тригодишната добивка пред оданочувањето.

Од сите овие критериуми најчесто се користи процентуалниот ефект на добивката пред оданочувањето. Иако кај повеќе ревизори постојат разлики во определувањето на материјалноста, сепак во поголем број се оние ревизори кои се согласуваат дека комбинираната грешка што изнесува помалку од 5% од добивката пред оданочувањето се смета за незначајна, а износот од 10% се смета за значаен.

⁹ Меѓународни стандарди ревизије, Превод од англиски јазик, Р.Србија,Белград, 1998год.

¹⁰ Станоевски проф.д-р Станоил, Контрола и ревизија, РМ, Скопје, 1998 год, стр.560

Табела за пресметување на материјалноста	
Износ	Процент
-1.000	5%
1.01- 10.000	5 – 3 %
10.001 – 50.000	3 – 2 %
50.001 – 70.000	2 – 1,5%
70.001 – 100.000	1,5 – 1 %
100.001 – 150.000	1 – 0,5 %
150.001 – 200.000	0,5 – 0,3 %
200.001 – 300.000	0,3 – 0,2 %

Слика 1: Табела за пресметување на материјалност

Од табелата може да согледаме дека колку е поголем износот во апсолутната величина, помал е процентот на прелиминираното ниво на материјалност

Материјалноста во ревизијата има квантитативни и квалитативни аспекти. Кога се справуваме со материјалноста во квантитативен аспект треба да ги земеме предвид следниве пет чекори:

- Поставување прелиминирана пресуда за материјалноста. Обично се прави во фазата на планирање на ревизијата;
- Материјалност на перформансите (материјалност по основ на основни артикли, т.е. побарувања, попис);
- Проценка на погрешно прикажување во циклус или сметка;
- Проценето вкупно збирни погрешни прикажувања;
- Утврдување дали финансиските извештаи се погрешно прикажани.

Квалитативни размислувања – може да кажеме дека материјалноста кај ревизијата не е само од квантитативна природа. Постојат бројни квалитативни фактори што треба да се земат предвид. На пример, ако компанијата не обезбеди соодветно откривање во врска со неизвесните обврски или поврзани трансакции, тие можат да бидат материјално значајни. Друг пример на погрешен опис на

сметководствена политика е ако компанијата избере да користи 50 години за амортизирање на средството, а во обелоденувањето на белешката е 5 години.

Од досега кажаното, може да заклучиме дека ревизорот при планирање на ревизијата разгледува што би можело да претставува значајно погрешно прикажување во финансиските извештаи. Ревизорската проценка на материјалноста во врска со специфични салда на сметки и група на трансакции е од голема помош за ревизорот при донесување на одлуки како на пример, кои ставки да ги земе предвид или кои методи да ги користи при испитување т.е. дали метод на примерок или метод на аналитички постапки.

2.1.2 Алокација на материјалноста по салда или групи на трансакции

Во оваа фаза, ревизорот врши распоред на почетната т.е. на прелиминираниот ниво на значајност на различни делови на извештајот бидејќи ревизорот треба да го планира потребниот обем на постапки на оделни сметки или групи на трансакции. Распределувањето на износот на првично идентификуваната проценка на материјалноста на одделните ставки во финансиските извештаи, во пракса сè почесто се применува на ставките во билансот на состојба отколку во билансот на успех. Исто така, оваа распределба се врши на материјалните ставки на финансиските извештаи особено на оние ставки кои нема целосно да бидат ревидирани (100%), но ќе бидат тестирани со методот на примерок. На материјално значајните ставки кои можат во целост да се проверат (на пр. капитал, долгорочни обврски и сл) не се врши распоредување на почетната проценка на материјалноста. Распоредениот износ на утврдената почетна материјалност по одделни ставки претставува дозволена грешка за секоја одделна ставка, а нивниот збир претставува вкупен износ на дозволени материјално погрешни прикажувања.¹¹

¹¹ Алексич проф.д-р Миланка, Ревизија и Контрола, Факултет пословне економије, Бања Лука, 2012г, стр 43

Постојат неколку квантитативни постапки за алокација на оценката на значајност кај различни сметки или трансакции во финансиските извештаи. Најчести се следниве:¹²

- ✓ Релативна значајност на сметката во однос на финансиските извештаи;
- ✓ Релативна варијабилност на сметката во однос на очекуваните грешки;
- ✓ Професионален став.

Релативната големина на сметката во однос на финансиските извештаи подразбира распределување на материјалноста врз база на релативниот однос на одделни ставки во извештаите со кумулативните износи на самите извештаи. Алокацијата овде ги одбегнува сметките што нема да бидат ревидирани, но и сметките кои би биле 100% ревидирани. Поради тоа што со овој метод материјалноста се одредува на мал број сметки, многу ретко ревизорите него го користат.

Релативната варијабилност на сметката во однос на финансиските извештаи бара ревизорот материјалноста да ја распределува односно да ја алоцира врз база на мерење на варијабилноста т.е. стандардната девијација на веќе обработената трансакција. Овој метод се базира на денарските салда на секоја сметка и дека поголем број информации би се добиле во зависност од големината на сметката отколку што би се добиле од прометот на таа сметка, односно релативниот износ на трансакции обработени на таа сметка.

Некои од ревизорите, значајноста ја алоцираат врз база на варијабилноста на трансакциите во билансот на состојба. Пример за тоа е стандардната девијација на обработените трансакции, доаѓајќи до заклучок дека со зголемување на варијабилноста се зголемува и неизвесноста на ревизорот. На пример, ако на секоја од сметките должи и побарува прокнижена е вредност од 50.000 без голема варијабилност, тогаш на секоја сметка има еднаква алокација на материјалноста. Меѓутоа, ако мерката на варијабилност за побарувањата е 120, а за долговите 280, ревизорот ќе заклучи дека трансакциите на обврските се помалку хомогени

¹² Станоевски проф.д-р Станоил, Контрола и Ревизија, РМ, Скопје, 1998г, стр.562

од трансакциите на побарувањата и ќе изврши различна алокација на материјалноста за секоја сметка.¹³

Професионален став – многу често ревизорите се раководат од субјективниот став при проценка на материјалноста на сметките во финансиските извештаи како резултат на претходните ревизии кај деловниот субјект, потоа го споредуваат збирот на сите проценки на материјалноста во вкупната прелиминирани проценка на материјалноста за да се утврди дали постои потреба од нејзино ревидирање.

Разликата помеѓу релативната големина на сметката во однос на финансиските извештаи и релативната варијабилност на сметката од една страна и професионалниот став од друга страна е во тоа што првите два пристапи најпрво ги пресметуваат квантитативните проценки на материјалноста, им служат како помагала при одлучувањето и потоа ги ревидираат нив врз база на другите добиени информации, додека, пак, последниот пристап – професионалниот став ги заобиколува помагалата за одлучување. Без разлика кој метод за квантифицирање на материјалноста ќе биде користен од страна на ревизорот, пред да се пристапи кон алокација на материјалноста треба да се земат предвид следниве фактори:

- Отстапувањето на сметките во однос на финансиските извештаи;
- Очекуваните погрешни прикажувања во презентирањето;
- Трошоците за ревизија на салдата на специфични сметки или групи на трансакции презентирани во финансиските извештаи.

Секогаш при спроведување на алокацијата на материјалноста, ревизорот треба да алоцира поголем дел од планираната материјалност на сметките кои се со поголем износ и обратно. Тоа е така затоа што постои поголема можност кај сметките со поголеми износи да се најдат погрешни прикажувања и измами отколку кај сметките со помал износ. Ревизорот кога очекува дека ќе открие повеќе грешки кај конкретна сметка, во тој случај ќе распореди помал износ на

¹³ Живков Дејан, Научно стручни часопис, Школа бизниса, Материјалност и ревизорски ризик

материјалност, а ќе го зголеми нивото на ревизорски активности. Обратно, доколку ревизорот не се сомнева во постоење на измами и грешки кај некоја сметка, тогаш ќе алоцира високо ниво на материјалност и ќе го намали потребното ниво на користење на ревизорски постапки.

При дискусија за можните пристапи за алоцирање на материјалноста, предност се дава на двата методи кои му стојат на располагање на ревизорот, пристапот долу – горе или bottoms up и пристапот горе – долу или top – down. Некои ревизори почесто го користат пристапот долу – горе кој соодветува со донесување на професионален став за износот на материјалноста на одделните сметки од финансиските извештаи, кои подоцна се комбинираат со цел да се видат кумулативните ефекти врз целокупната материјалност. Додека, пак, за други ревизори поприфатливо е да се користи пристапот горе – долу кој резултира со донесување на професионален став за вкупниот износ на материјалноста на ниво на финансиски извештаи, а потоа се алоцира на одделните сметки и како таков помага да се воочи големината т.е. обемот на работа во секој дел од работењето на деловниот ентитет.

2.1.3 Проценка на веројатните погрешни прикажувања

Овој чекор е последен во ревизијата, односно се пристапува кон него кога ревизорот ќе собере и ќе направи проценка за собраните докази, за разлика од првите два чекори кои се завршуваат уште во фазата на планирање на ревизијата. Веќе на финалниот дел од ревизијата, ревизорот ќе изврши споредба меѓу грешките и пропустите кои се присутни во податоците на финансиските извештаи и прелиминираното ниво на материјалноста кое уште во првиот чекор беше утврдено. Ако прелиминираното ниво на значајност и оценетата материјалност (веќе добиена од собраните докази) се исти, нема да се случи никаква промена. Но, ако ревизорот утврди дека постои разлика меѓу утврдената и оценетата материјалност по добиените докази, тогаш треба да образложи и аргументира на што се должи таквиот професионален став во врска со материјалноста тргнувајќи од првиот до последниот чекор.

Како фактори кои може да влијаат врз прелиминираниот ниво на материјалност се следниве:

1. При планирање на ревизија пред крајот на календарската година – доколку фактичките резултати и финансиската состојба се разликуваат од оние што ревизорот ги предвидел може да дојде до промена на нивото на материјалност и ревизорски ризик;
2. Кога намерно се пристапува кон намалување на нивото на материјалноста при вреднување на резултатите од ревизија – ова се прави со цел да се намалат сомнежите за постоење погрешни прикажувања.

При давањето проценка за тоа колку објективно и вистинито се презентирани податоците во финансиските извештаи, ревизорот треба да утврди дали кумулативниот износ на погрешните ставки кои не се коригирани е од материјално значење или не. Овој збир на погрешно прикажани, а не коригирани ставки вклучува:

- Поединечно прикажани износи кои не се забележани од ревизорот плус износот на некоригираните погрешните прикажувања кои биле веќе забележани во претходните ревизии;
- Највнимателните процени на ревизорот за другите погрешни прикажувања што не можат одделно да се идентификуваат.¹⁴

Доколку веројатните погрешни прикажувања се помали од прелиминираниот ниво на материјалноста, ревизорот може да заклучи дека реално и објективно се презентирани податоците во финансиските извештаи. Во случај ако погрешните прикажувања се поголеми од прелиминираниот ниво на материјалност, тогаш ревизорот треба да пристапи кон барање од клиентот да ги коригира финансиските извештаи. Ако менаџментот одбие да изврши коригирање

¹⁴ Mr.Dusan,M, Znacaj I implikacije koncepta materijalnosti u reviziji, Revizija – Auditing 1/97, Beograd, 1997, str. 94

во финансиските извештаи, тогаш на ревизорот не му преостанува ништо друго освен да го модифицира изразеното мислење во веќе извршената ревизија

Постои корелативна поврзаност помеѓу нивото на материјалноста и ревизорскиот ризик. Секако за ова ќе стане збор во следните глави, сега најпрво да се запознаеме со концептот на ревизорски ризик.

2.2 Концепт на ревизорски ризик

Проверка и оценка на ревизорскиот ризик е клучен дел при спроведување ревизија на финансиските извештаи. Ревизорскиот ризик претставува ризик дека ревизорот може несвесно да погреша при градењето и оформувањето на мислењето во врска со финансиските извештаи кои содржат значајни погрешни ставки (на пример да дадат позитивно мислење за извештај што содржи материјално значајни грешки).

Ревизијата никогаш не може да даде стопроцентна сигурност за точноста и вистинитоста на финансиските извештаи, како и тоа дека сите извештаи се направени според пропишаните стандарди. Меѓутоа, од ревизорите најчесто се бара да го сведат ревизорскиот ризик на што е можно поприфатливо ниво сè со цел да бидат испочитувани ревизорските стандарди во финансиските извештаи. Стандардите на ревизијата го обврзуваат ревизорот да ја планира и спроведе ревизијата така што ќе се овозможи изразување на мислењето за финансискиот извештај да биде без ризик од грешки, односно ревизорот настојува тоа мислење да не биде погрешно и да содржи висок степен на сигурност дека финансиските извештаи не се материјално погрешно прикажани.¹⁵

При спроведување на процесот на ревизија се јавуваат два вида ризик. Првиот вид ризик се јавува како резултат на односот со деловниот субјект, додека вториот вид ризик е дека ревизорот може да даде неточно мислење за финансиските извештаи. Во овој контекст, да даде позитивно мислење за

¹⁵ Prof.M.Andric,Revizija racunovodstvenih izvestaja,Subotica,2002, стр..104

извештаи што содржат материјално погрешни прикажувања или, пак, да даде негативно мислење за извештаи што се точни и објективни.

Ревизорот, постапките при процесот на ревизија треба да ги дизајнира така што ќе осигура разумно уверување дека финансиските извештаи не се проследени со материјални погрешни прикажувања. Секогаш постои мала доза на ризик дека:

- Во билансите може да има погрешно прикажани износи;
- Тие нема да можат да се откријат преку системот на интерни контроли на клиентот;
- Тие нема да можат да се откријат и од страна на ревизорот;
- Тие влијаат врз објективното и чесно известување за финансиската позиција и резултатите од работењето на клиентот¹⁶.

Менаџментот на компанијата како и ревизорите го земаат предвид ризикот и на сличен начин го дефинираат:

- Управувањето со ризик треба да биде интегрален дел од интерната контрола и претставува одговорност на менаџментот. Тоа е структуриран процес во кој раководството:
 - а) Ги истражува веројатните идни настани како и ризиците и можностите кои тие претставуваат во постигнувањето на нивните цели;
 - б) Утврдува и спроведува активности за намалување на ризикот пример: контролни активности.
- Процената на ризикот од страна на ревизијата е дел од планирање и процес во кој ревизорите ги земаат за разгледување со подеднаква важност елементите на поединечните настани како и ризикот и можностите кои ги даваат тие елементи во постигнувањето на целите на ревизорскиот универзум и општи фактори на ризик кои помагаат за давање приоритет во работата кај областите со највисоко ниво на ризик. Целта на процената на

¹⁶Dan.M.Gay,Waybe C.Alderman,Alan J,Wintres:Auditing,The Dryden Press,Forth Worth,1996,p.132

ризикот од страна на ревизијата е да се осигура дека ревизорските средства ќе бидат насочени кон реализација на ревизијата во областите со највисоко ниво на ризик на деловниот субјект.

Иако управувањето со ризик е логичен процес, многу од компаниите не се занимаваат со ова прашање т.е. управување со ризик на конзистентен и структурен начин т.е. немаат добри интерни контроли. Во овие околности ревизорите треба да донесат свој професионален став во врска со ризикот во деловниот субјект. Со други зборови, ревизорот мора да ги процени ризиците во правец на постигнување на целите на ентитетот, па дури и ако за менаџментот тоа не претставува добра опција.

Определувањето ниво на ризик е важно поради обликување и одредување ревизорски постапки. При тоа ревизорот може да го оцени ревизорскиот ризик на различни нивоа кај различни субјекти. Односно, ревизорскиот ризик се разликува од клиент до клиент, од ангажман до ангажман кај ист клиент. За да може ревизорот да го одржи ризикот на ниско ниво, а истовремено да примени оптимален обем на постапки мора да ги процени компонентите на ревизорскиот ризик во фазата на планирање на ревизија.

Поради тоа што ревизорскиот ризик никогаш не може да биде сведен на нула, ревизорите никогаш не изразуваат апсолутна сигурност, туку изразуваат разумна сигурност за своето мислење. Бидејќи МСР не дава посебно упатство за тоа кое ниво на ризик е прифатливо, а бараат ризикот да биде сведен на минимум, ревизорите во тој случај морат да се раководат од сопственото професионално расудување. Ниско ниво на ревизорски ризик значи висок степен на сигурност дека финансиските извештаи не содржат значајни погрешни прикажувања. Во пракса, прифатлив ревизорски ризик на ниво на финансиски извештаи изнесува од 1% до 5% што значи дека постои ниво на сигурност од 95% до 99%.

Од горенаведеното може да заклучиме дека ревизорот користи професионално расудување при одредување на нивото на ревизорски ризик и

спроведува ревизорски постапки кои ќе му помогнат да го сведе ревизорскиот ризик на прифатливо ниско ниво.

Откако добро се запознавме со терминот ревизорски ризик, што претставува тој и како се однесува во врска со финансиските извештаи, констатираме дека тој, всушност, е најбитен дел при ревизија на финансиските извештаи. Затоа потребно е подетално да ги разработиме неговите компоненти.

2.2.1 Компоненти на ревизорски ризик

Ревизорскиот ризик на ниво на финансиски извештаи, салда на сметки и група на трансакции е составен од три компоненти:

- Инхерентен ризик (ИР);
- Контролен ризик (КР);
- Детекционен ризик (ДР).

Сите овие компоненти имаат свои посебни карактеристики и меѓусебна поврзаност. Оваа поврзаност може да ја претставиме со следнава илустрација:

Или со следнава равенка:

$$PP = IP \times PP \times DR$$

На ниво на салда на сметки или група на трансакции ревизорскиот ризик е составен од:

- Ризик дека на ниво на салда на сметки или групи на трансакции постојат погрешни прикажувања кои поединечно или заедно се значајни за финансиските извештаи. Овој ризик е составен од инхерентен и контролен ризик;
- Ризик дека ревизорот нема да може да ги открие погрешните прикажувања при процесот на ревизија, а кои се материјално значајни. Овде станува збор за детекционен ризик.

Како што кажавме и претходно, кај првата група на ризици ревизорот не може да влијае, односно нема контрола. Дури и да процени дека извештаите содржат погрешни прикажувања, тој не може да ги намали или да влијае врз нив. Погрешните прикажувања би биле резултат на природата на некои сметки или трансакции или поради слабата интерна контрола на претпријатието. Од ова може да заклучиме дека нивото на инхерентниот и контролниот ризик се во домен на клиентот и неговото опкружување.

2.2.1.1 Инхерентен ризик

Инхерентен ризик претставува чувствителност на некое салдо или група трансакции во однос на прикажување на погрешен исказ кое може да биде значајно посебно или заедно со погрешно изнесување на други салда или групи, претпоставувајќи дека не постои соодветна интерна контрола.¹⁷ Терминот „инхерентен“ доаѓа од англискиот збор “inherent” што значи својствен, нераздвоен, битен.¹⁸ Ревизорите треба да го проценат ризикот уште во фазата на планирање

¹⁷ Сојуз на сметководители,финансии и ревизори на РМ,Меѓународни стандарди за ревизија,Превод од англиски јазик,Скопје 1998 година,стр.135

¹⁸R.Filipovic,Englesko-hrvatski rjecnik,Skolska knjiga I graficki zavod,Zagreb,1990g,стр.572

на ревизијата. Инхерентниот ризик не може да се контролира од страна на ревизорот. Како резултат на тоа од менаџерите се бара да се воспостави соодветен и стабилен систем на интерна контрола како би се сведел ризикот на прифатливо ниво. Инхерентниот ризик на ниво на финансиски извештаи е условен од:

- Компетентноста и интегритетот на управувањето на компанијата;
- Потенцијални стимулации кои би довеле до погрешно толкување на финансиските извештаи.¹⁹

Постојат голем број околности кои можат да го зголемат овој ризик. Промената во општите услови за стопанисување, нови законски прописи и други економски фактори се едни од причинителите кои доведуваат до зголемување на инхерентниот ризик. Како фактори кои влијаат врз појавата на инхерентен ризик можат да се јават како од екстерно така и од интерно влијание.

Услови од непосредно опкружување (екстерни фактори), кои влијаат за појава на инхерентниот ризик се:

- Промена во општите услови на стопанисување;
- Нестабилни финансиски услови во опкружувањето-инфлација;
- Банкротирање на стратешки деловни партнери на клиентот;
- Изразена општа неликвидност на клиентот;
- Рецесија;
- Легислатива и др.

Влијание врз појава на инхерентниот ризик имаат и интерните фактори од кои би ги издвоиле:

- Искуството;
- Знаењето и интегритетот на менаџментот;
- Карактеристиките на работењето на субјектот;

¹⁹ K.M Johnstone,A.A Gramling,L.E Rittenberg,Auditing:A risk-based approach to conducting a quality audit,9th Edition; Chapter 7:Planning the audit:Identifying and responding to the risk of material misstatement

- Располагањето на средства коишто се поподложни на противправно присвојување;
- Степенот на неопходното проценување или утврдување на салдата на сметките;
- Комплетирање и пресметка на невообичаените и сложени деловни промени.²⁰

Како фактори се јавуваат и сложеноста на сметките и трансакции што се испитуваат. Во овој случај ревизорот треба да ги идентификува сметките и материјално значајните салда како и да ги испита врските меѓу сметките врз основа на кои може да произлезат потенцијалните грешки и појава на инхерентен ризик. Поради тоа, ревизорот пристапува кон аналитички постапки и врши споредба со другите претпријатија во гранката. Како едни од позначајните фактори кои се однесуваат на специфичностите на сметките и трансакциите се:

- Подложеноста на сметките на грешки;
- Сложеност на одделни трансакции;
- Подложеност на имотот на загуба и проневери;
- Дополнување на невообичаените и сложените трансакции на крајот на годината;
- Трансакции што подлежат на невообичаениот начин на работа.

Од економски фактори најчесто се јавуваат: нестабилните финансиски услови во опкружувањето, рецесија, општата неликвидност, пропаѓањето на клиентовите деловни партнери и слично.

При спроведување на ревизијата, ревизорот е должен да ја испита околината на бизнисот и мотивите на менаџментот и да размисли дали менаџментот се наоѓа под притисок да ја искриви вистинитоста и точноста на финансиските извештаи. Не би било можно да се направи цела листа на знаци кои би укажувале на појава на инхерентен ризик. Ревизорот е тој што треба да

²⁰ Димитрова д-р Јанка, Ревизија, Штип, 2015 година

внимава на можноста од таков ризик и да реагира доколку се појави некоја индикација.

Инхерентниот ризик може да се појави како резултат на проблеми во работењето. Еден таков пример би бил ако на директорите им се плаќаат паушали поврзани со профитот, тогаш тоа буди сомневање кај ревизорот во сите обиди да се подобрат резултатите од финансискиот извештај. Исто така, инхерентниот ризик повторно би се појавил доколку директорите се плашат дека вистинското известување би можело да ја загрози компанијата. Голема компанија со мал број конкуренти може да биде обвинета за покачување на цената, а тоа би можело да доведе до обид за намалување на профитот кој е искажан. Доколку, пак, ситуацијата е обратна, компанијата која е соочена со финансиски потешкотии би ги изманипулирала кредиторите и потенцијалните купувачи со признавањето дека компанијата се соочува со загуба и можност за пропаѓање.

Ревизорот треба да води сметка за појава на поголем отколку нормален ризик на грешки. Голема појава на грешки може да биде предизвикана од нагла промена на персоналот. Поради недостиг на искуство постои голема веројатност дека новиот персонал ќе направи грешки. Подготвување на нова програма може да биде проследено со грешки, а и на персоналот кој работи со системот ќе му биде потребно време за да се навикне на новонастанатите промени.

Ревизорот треба да води сметка и за ризикот кој е резултат на некоја измама поврзана со некоја бројка во извештајот. Која било ставка од сметководствениот систем која е поврзана со плаќање или примање во готово е посебно осетлив. Лицето кое е вработено во компанијата и манипулира со паричните средства може многу лесно да направи лажен документ на некој доверител и да го потврди неправилното извршено плаќање. Како резултат на тоа ќе има зголемување на вкупните исплати во текот на годината.

Освен значењето што го има проценката врз големината на ризикот, од големо значење е и слабото раководење кое наоѓа свој одраз врз утврдување на ефектите од ревизијата. Различните менаџерски мотиви можат да бидат една од

честите причини за појава на грешки. Честите промени на сметководствениот персонал имаат големо влијание врз квалитетот на изготвување на финансиските извештаи. Но во основа сè уште нема утврдена основа за мерење на овој вид ефекти.

Како резултат на следниве елаборирања може да се каже дека постојат голем број причини за појава на инхерентен ризик. Првата група е поврзана со работењето на менаџментот, втората група е поврзана со работењето и дејноста во која се наоѓа клиентот, а третата група е поврзана со извршувањето на процесот на ревизија. Според практиката, многу често кај извршените ревизорски студии кои содржат погрешни искази во претходните ревизии, содржат слични грешки и во тековната година. Поради тоа, кога ревизорот ќе увиде некоја значајна грешка во претходниот период треба да го процени повеќе инхерентниот ризик отколку кога би се соочил со некои помали безначајни грешки. Доколку ревизорот процени дека вршителите на сметководствена функција се неодговорни и неискусни, тогаш ќе го зголеми процентот на инхерентен ризик.

При проценка на инхерентниот ризик, ревизорот треба да се служи со знаењето добиено од субјектот кој е предмет на ревизија, неговата активност и од неговите контролни системи со цел да се идентификуваат специфичните фактори на ризик. За правилно да се процени инхерентниот ризик треба да се пополни образец за проценка. Главните фактори кои се наведени во образецот може да се испитаат со комплет прашања кои се во согласност со законското опкружување, останатите барања и организациската структура на субјектот кој е предмет на ревизија. Аналогно со изготвување на деталната ревизорска програма, ревизорот оваа проценка треба да ја поврзе со салдата на сметките и групата на трансакции со нивото на целта, односно да даде претпоставка дека нивото на инхерентен ризик е висок за целта. Кажано со други зборови, контролата од горе - надолу ја дава првата индикација за факторите на ризик кои ревизорските постапки мора да ги земат предвид, иако не постои веројатност да се идентификуваат сите фактори. Поради тоа треба да се направи детална контрола на секоја сметководствена област за да се идентификуваат ризиците кои постојат.

Врховните ревизорски институции имаат утврдено постојана листа за идентификација на одредени сметководствени области во финансиската ревизија. Областите се избираат врз база на нивното значење за финансиските извештаи. Ревизорот треба да биде секогаш во состојба да ги идентификува ризиците на ниво на субјект со посебните сметководствени области и ревизорски цели. Како пример може да биде раководството кое е под притисок да оствари некоја цел од аспект на успешноста на работењето каде што може да постојат посебни фактори на ризик, а се значајни за ревизијата.

Инхерентниот ризик треба да се процени за секоја цел посебно со цел да се направи ревизијата поефикасна. Образецот за проценка на ризикот бара:

- Идентификување на компонентата која е предмет на тестирање;
- Утврдување на целите при планирање на процесот на ревизија;
- Документација на факторите кои се користат при проценка на инхерентниот ризик;
- Да се процени ризикот за секој утврден фактор;
- Да се одреди вкупната проценка на инхерентниот ризик.

Фактори што може да влијаат на ревизорот при проценка на инхерентниот ризик се оние кои се однесуваат на:

- ✓ Менаџментот на деловниот субјект;
- ✓ Активностите или работата на деловниот субјект;
- ✓ Бонитетот и финансиската стабилност на клиентот.

Од факторите што се поврзани со менаџментот на компанијата се издвојуваат следниве:

- Мотивација на менаџментот за нереално изготвување на финансиските извештаи;
- Неуспешноста на менаџментот да се пренесе примерен став за интерните контроли при изготвување на финансиските извештаи;
- Честата промена во управувањето, советниците и членови на одборот;

- Напнатост во односите помеѓу менаџментот и сегашниот или претходниот ревизор;
- Прекршување на законот за хартии од вредност;
- Неефикасност на надзорниот одбор.

Менаџментот може да дојде во искушение да прикаже погрешни ставки во финансиските извештаи. Тоа е така ако претходно на пример било договорено наградување на менаџментот за работата преку бонуси, права за купување акции или купување акции по цена пониска од пазарната вредност. Во такви ситуации не е исклучен агресивниот став на менаџментот кон подготовка на финансиските извештаи кој би се рефлектирал преку порано признавање на приходите, одложено прикажување на расходите и сл. Кога кај ревизорот ќе постојат вакви сомнежи тогаш треба подетално да ги испита особено оние ставки во финансиските извештаи кои менаџментот на компанијата може субјективно да ги признае.

Неуспешноста на менаџментот да прикаже добри интерни контроли при изготвување на финансиските извештаи се рефлектира на следниов начин:

- Менаџмент со лош професионален став не успева на другите вработени лица да пренесе соодветен став за интерните контроли и финансиското известување;
- Менаџментот не ги презел навреме соодветните препораки за да се отстранат слабостите во интерната контрола;
- Менаџментот ги игнорира регулативите од областа на финансиското известување;
- Менаџментот вработува непрофесионален и несоодветен кадар од областа на сметководството, информатичките технологии и интерни контроли;
- Во управувањето доминира едно лице кое нема надзор од Надзорниот одбор.

Доколку едно лице доминира во деловните политики на претпријатието, тогаш постои поголем ризик дека финансиските извештаи ќе содржат значителни нерегуларности. Ова е така затоа што никој не ги проверува важните одлуки и во вакви ситуации можат да се донесат одлуки што не се од интерес на компанијата. Овој вид доминација на едно лице може да доведе до непочитување на воспоставените контролни процедури.

Кога ревизорот забележува честа флукуација на членовите на раководството, треба со поголема претпазливост да пристапи кон планираните процедури на ревизија. Ова е така затоа што одговорни поединци претпочитаат да ги напуштат поважните должности, при тоа несакајќи да направат нешто лошо или да постапат незаконски. Овој пристап на ревизорот доаѓа до израз и кога често се менуваат одговорните лица на сметководствените оддели. Во такви ситуации треба да се зголеми обемот на активности на ревизија.

Тензиите кои се јавуваат помеѓу менаџментот и сегашниот или претходниот ревизор се резултат на:

- Честите несогласувања помеѓу менаџментот и ревизорот од областа на сметководството, финансиите и ревизијата;
- Неразумните барања од ревизорот во врска со временските ограничувања за завршување на ревизијата или издавање на ревизорскиот извештај;
- Формални или неформални ограничувања кои, пак, несоодветно го ограничуваат пристапот на ревизорот до информации, ја ограничуваат можноста на ревизорот да работи непречено и да комуницира со членови на надзорниот одбор;
- Игнорантен однос на менаџментот кон ревизорот. На пример, менаџментот избегнува да одговори на прашањата поставени од ревизорот, раководството го игнорира ревизорот и сл;

При проценка на инхерентниот ризик ревизорот често ги анализира тужбите против клиентите или, пак, против раководството поради измама која е поврзана

со хартиите од вредност и кршење на законот за хартии од вредност, потоа статистички билтени, публикации на клиенти и сл.

Неефикасноста на надзорниот одбор се рефлектира во недостатокот на управување на независни лица и фактот дека членовите на Надзорниот одбор многу малку влијание посветуваат на системот за известување и интерна контрола.

Од фактори кои се поврзани со активностите на деловниот субјект се издвојуваат следниве:

- Нови сметководствени, правни или регулативни барања кои можат да ја нарушат финансиската стабилност или профитабилност на компанијата;
- Висока конкуренција или заситеност на пазарот;
- Активности со слаб раст и зголемен пад на работни места т.е. значителен пад на побарувачката од одредени клиенти;
- Брзите промени во активностите на компанијата, манифестирани со чести промени во технологијата и брзото застарување на производот.

Поради тоа што законските и другите регулативи може да влијаат врз финансиската стабилност на деловниот субјект, ревизорите мора да посветуваат значително внимание на законските, подзаконските акти и други прописи, анализирајќи го притоа влијанието од промените во законските регулативи и како тие влијаат врз деловната и финансиската позиција на клиентот.

Големата конкуренција и презаситеноста на пазарот на производи и услуги исто така имаат влијание во финансиската состојба на деловниот субјект што се рефлектира во финансиските извештаи кое во вакви околности може заради потребата да се сокријат некои непожелни информации да содржат значителни нерегуларности.

Што се однесува до деловната активност со слаб раст и зголемен пад на работни места може да кажеме на пример деловниот субјект во финансиски

нарушен бизнис може да ја намали продажбата на производот што може да ја доведе во прашање соодветната пазарна вредност на берзата. Менаџментот може да нарача евидентирање на оние деловни настани што ги проценуваат резултатите од тековниот период како што е запишувањето на приходите пред да се реализира продажбата. Поради оваа причина ревизорот мора да поседува соодветна информација за деловната активност на клиентот.

Брзите промени во деловната активност, манифестирани преку брзите технолошки промени и застарување на производот може да влијаат врз погрешна проценка на финансиските извештаи. Од факторите што се однесуваат на деловното работење и финансиската стабилност на компанијата се следниве:

- Неможноста за генерирање проток на пари од деловни активности;
- Субјективните проценки на менаџментот што може да имаат големо влијание врз финансиската позиција на деловниот субјект;
- Значајни странски трансакции поврзани со обичниот тек на работењето;
- Значајни, необични или многу сложени трансакции на крајот на годината;
- Значајни банкарски сметки или деловни активности на субјектот во „даночни оази“;
- Претераната сложена организациска структура со многубројни или невообичаени правни структури;
- Невообичаениот брз раст во однос на другите деловни субјекти од истата област или индустрија;
- Невообичаената висока зависност од долгови, маргинален капацитет за подмирување на доспеаните долгови и неможност за одржување на веќе постигнатите договори;
- Закана од банкрот, колапс или непријателско преземање.

Сите горенаведени фактори можат, а и честопати имаат големо влијание врз погрешно презентирање на некои ставки во финансиските извештаи, поради што ревизорите мора да ги земат во предвид при проценка на инхерентниот ризик.

2.2.1.2 Контролен ризик

Контролниот ризик подразбира ризик во поглед на можно присуство на погрешно прикажаните салда на сметки или групи на трансакции, кои поединечно или агрегатно со грешките од другите сметки или групи на трансакции би можеле да се третираат како материјално значајни ако се земе претпоставката дека тие нема да бидат благовремено спречени, откриени или коригирани преку сметководствениот систем и системот на интерна контрола на претпријатието клиент.²¹ Ефикасна интерна контрола тешко може да се пронајде како резултат на инхерентните лимитирања во сметководствениот и интерниот систем на контроли. Како инхерентни лимитирања во системот на интерна контрола се среќаваат:

- Трошоците за воведување и правилно функционирање на интерната контрола се повисоки од саканите ефекти кои треба да се постигнат, па затоа раководството не инсистира на воведување и одржување на истата;
- Фокусирањата на незначајни, рутински деловни промени, наместо фокусот да биде кон деловни промени кои можат да бидат материјално значајни;
- Немарност, невнимание, погрешно просудување и толкување на писмени инструкции и упатства;
- Избегнување на обврската за спроведување на интерната контрола од страна на вработените;
- Злоупотреба на одговорноста за спроведување на интерната контрола.

Со оглед на тоа што ниеден систем на интерни контроли не е совршен, ревизорот е тој што треба да процени дали тој функционира правилно. Доколку ревизорот процени дека системот на интерни контроли соодветно и правилно функционира, тогаш може да изведе заклучок дека ризикот од погрешни прикажувања е низок и обратно. Ревизорот, во согласност со стандардите треба да ги документира сите елементи на интерната контрола. Формата и обемот на документацијата зависи од големината на претпријатието и комплексноста на

²¹IFAC Handbook 1999 Technical Pronouncements, IFAC, New York, стр.127

контролните структури. Документацијата на контролните структури и сметководствениот систем најчесто се прикажува во форма на дијаграми со што се олеснува сфаќањето на системот.

Контролниот ризик може да се движи во дијапазон од 100 до 0 и се изразува во проценти. Почетокот и крајот се екстреми. Првиот екстрем покажува дека системот на интерни контроли не функционира совршено и грешките не само што се можни туку и навистина постојат. Вториот екстрем дава слика на систем на интерни контроли кој функционира соодветно и грешките не можат да поминат незабележано од страна на ревизорот. Но во праксата е нереално да се појават вакви екстремни ситуации.

Со оглед на тоа што контролниот ризик постои независно од спроведената ревизија и се базира на професионалното расудување на ревизорот, ревизорот е тој што треба пореално да го квантифицира контролниот ризик. За таа цел тој треба да спроведе прашања поврзани со:

- ✓ Филозофијата на менаџментот;
- ✓ Организациската структура на ентитетот;
- ✓ Постоене и функционирање на интерната ревизија;
- ✓ Специфични контролни постапки.

Како појдовна основа при проучување на контролниот систем, на ревизорот на располагање му стојат сознанија стекнати од:

- Претходното искуство со клиентот кое е особено важно бидејќи познавајќи го сметководствениот систем, има пристап до широк спектар на услуги, трансакции, информации, парична вредност и сл.
- Прегледани извештаи за извршената ревизија - белешките од минатите ревизии и стекнатото искуство на ревизорот се од голема предност за јасно да може да се конкретизира на кои прашања треба да им се посвети поголемо внимание;
- Интервјуа со персоналот;

- Надгледување на вработените при спроведување на работните задачи и одговорности.

Прелиминарната оцена на контролниот ризик може да биде висока доколку ревизорот има можност да ги идентификува интерните контроли врзани за изјавата кои можат да спречат појава на грешки и измами и доколку ревизорот планира спроведување на тестови на контрола со цел потврдување на оценката. Ревизорот преку тестови на контрола треба да стекне ревизорски доказ со кој би го потврдил нивото на контролниот ризик. Колку е помала проценката на ризик, толку поголема убедливост треба да стекне ревизорот дека интерните контроли и сметководствениот систем функционираат ефективно. Врз основа на резултатите од тестовите на контролата, ревизорите треба да проценат дали контролите функционираат и се обликувани онака како што биле замислени во прелиминарните проценки на контролниот ризик.

Како резултат на фактот дека ниту еден контролен систем не функционира совршено, ревизорот не може во целост да се потпре на доказите добиени од контролите. Поради тоа при оценка и тестирање на контролите треба да се земат предвид следниве ограничувања кои можат да ја намалат ефективноста на контролните системи, па затоа треба да се направи прелиминарна проценка на контролниот ризик која се состои од следниве чекори:

- 1) Проценка на контролното опкружување, која ги опфаќа целокупниот став, свест и постапки на раководството за интерни контроли;
- 2) Проценка на контролните постапки, каде што ревизорот врши проценка за тоа дали се воспоставени сите неопходни постапки и дали функционираат ефективно, континуирано и конзистентно.²²

Крајната проценка на интерните контроли може да се добие преку теренска работа во фазата на оценка на ревизијата. Во фазата на планирање на ревизијата всушност правиме само прелиминарна проценка на ефективните ревизорски цели. Проценката на вкупниот контролен ризик во фазата на планирање на ревизијата

²² Прирачник за финансиска ревизија

се одвива и во двата чекора. Откако е проценет контролниот ризик може да се пресмета и детекциониот ризик и со тоа да се реши еден од најзначајните приоди во ревизијата. По извршените тестови на контрола може да одлучиме дали ќе се потпреме на контролите или, пак, повеќе ќе настојваме контролниот ризик да го процениме како висок. Контролниот ризик може да го искажеме во проценти-квантитативно или, пак, квалитативно како висок, среден или низок.

Постојат голем број фактори коишто се врзани за контролниот ризик. Овие фактори не мора секогаш да укажуваат на постоењето на измама или грешка, но секогаш се присутни откако ќе биде направена измамата или грешката. Факторите на контролниот ризик поврзани со погрешните прикажувања вообичаено произлегуваат од незаконската регулатива и се класифицирани на:

- Ризици поврзани со средствата кои се стекнати со незаконско присвојување;
- Ризик поврзан со контролата.

Факторите на контролниот ризик кои се поврзани со средства кои се стекнати со незаконско присвојување се однесуваат на видот на средствата на деловниот субјект и степенот на подложност на кражба. Како пример на средства на деловниот субјект кои се поподложни на кражба најчесто се наведуваат следниве:

- Големата количина на пари и обрт;
- Мали количини на акции комбинирани со нивната висока вредност и голема побарувачка;
- Лесна конверзија на средства во пари, на пример дијаманти, компјутерски чипови и др.

Факторите на ризикот поврзани со контролата вклучуваат недостаток на контроли за спречување на измами и грешки. Како пример за недостаток на контроли за превенција за спречување на измами и грешки може да ги наведеме следниве:

- Недостаток на соодветен надзор од страна на раководството;
- Недостаток на процедури за селекција на работни места до кои вработените имаат пристап до материјали подложни на злоупотреба;
- Неправилно евидентирање на средства кои се предмет на незаконско присвојување;
- Недостаток на соодветна поделба и раздвојување на должностите или независно прегледување;
- Недостаток на соодветен систем за овластување при работа со трансакции;
- Лошо физичко осигурување на пари, хартии од вредност, акции и основни средства;
- Недостаток на навремена и соодветна документација за трансакцијата, пример потврда за враќање на стоки, испорака и др.

Од сè досега кажаното, можеме да заклучиме дека контролниот ризик е поврзан со ефикасноста на системот на интерни контроли на субјектот кој е предмет на ревизија. Ако контролите се добри и ефикасно функционираат тогаш ревизорот може да се потпре на нив, но доколку се лоши тогаш ревизорот нема да има доверба во нив. Во согласност со тоа неефикасноста на системот на интерни контроли ќе го зголеми контролниот ризик. Од природата и длабочината на работата со контролите зависи ефикасноста на ревизорскиот пристап кој вклучува одреден степен на доверба во ефективното работење на контролите. При спроведување на ревизијата, работењето на ревизорот треба да вклучува контрола на контролното опкружување и прелиминарната проценка на контролните постапки во секоја сметководствена област. Контролното опкружување е составено од филозофијата на менаџментот, работниот стил на раководството како и политики за интерни контроли. Контролното опкружување и контролните постапки се во меѓусебна врска, па така, кога контролното опкружување е слабо многу веројатно е дека и контролните постапки нема да бидат ефикасни.

Откако ревизорот ќе ги идентификува контролното опкружување и контролните постапки, ќе реши дали се доволно добри и правилно функционираат за да се потпре на нив, или ќе се насочи кон спроведување на дополнителни докази и тестови за да може да добие поголемо ниво на доверба.

2.2.1.3 Детекционен ризик

Ризикот за неоткривање претставува ризик дека независните тестови на ревизорот нема да ги откријат погрешните прикажувања во финансиските извештаи или во одделните сметки. Процедурите на ревизорот можат да се поделат во две групи и тоа:

- 1) Аналитички преглед - термин кој се користи за постоењето на разни техники кои се од корист за препознавање на пресметки кои се неразумни во однос на искуството на ревизорот или односните предмети. Овој преглед може да биде толку едноставен како споредба на секоја бројка во извештајот со друга бројка од претходната година или, пак, може да биде толку комплициран така што неизбежно е да се употреби компјутерски пакет за да се направат потребните калкулации;
- 2) Независни процедури кои вклучуваат аналитички преглед, но и тестови за добивање докази за ревизија како на пример, тестови за детали за промените на сметките и билансите, преглед на записници од состаноците на директорите и истрагите. Овие независни процедури всушност се однесуваат на детални тестови на промените и билансите кои многу често се во корелација со ревизијата.

Во секој случај, потребно е да се направи разлика меѓу аналитичкиот преглед и независните тестови. Аналитичкиот преглед се користи во текот на целиот период при вршење на ревизија. Ревизорот ќе се потпира повеќе врз него

доколку пресметките изгледаат разумни, но тие не можат да влијаат врз количеството на постигнатата сигурност. Другите независни тестови опфаќаат детално тестирање на индивидуални сметки. За да се зголеми обемот на докази добиени од тестирањата, ревизорот треба да пристапи кон испитување на поголем број предмети.

Детекциониот ризик може да се појави како резултат на два ризика:

- Ризик кој е резултат на методот на примерок;
- Ризик кој не е резултат на методот на примерок.

Ризикот кој е резултат на методот на примерок се однесува на оние ситуации во кои ревизорот не ги испитува во целост ставките во финансиските извештаи или различните видови на деловни настани. Бидејќи ревизорот испитува само дел од статистичката маса, можно е примерокот да не е доволно репрезентативен. На тој начин ревизорот може да дојде до погрешен заклучок за валидноста на проверената ставка.

Ризикот кој не е резултат на методот на примерок може да се појави кога ревизорот:²³

- Не користи соодветна ревизорска постапка;
- Не открие неправилности, измами или грешки при спроведување на соодветната ревизорска постапка;
- Погрешно го толкува резултатот од ревизијата.

Ревизорот користи соодветни ревизорски постапки за обелоденување на неправилностите т.е. измамите и грешките во финансиските извештаи. Како пример може да ги издвоиме следниве:

- Спроведување на ненадејни и ненајавени тестови;
- Инсистирање на броење на залихи на крајот на годината;

²³ Aleksić prof.d-r Milanka, Revizije i kontrola, Fakultet poslovne ekonomije, Banja Luka, 2012, str. 50

- Промени во пристапот на ревизија во тековната година, како на пример усно да се контактираат главните клиенти и добавувачи со дополнително испраќање на конфирмација;
- Проверка на веродостојноста на компјутерските записи;
- Барање дополнителни докази од извори надвор од деловниот субјект, чии финансиски извештаи се ревидираат.

Детекциониот ризик е во тесна поврзаност со инхерентниот и контролниот ризик. Илустрацијата на меѓусебната поврзаност на деловите на ревизорскиот ризик ќе ја претставам со оваа табела:

		Ревизорска проценка на контролниот ризик е:		
		високо	средно	ниско
Ревизорска проценка на инхерентниот ризик	Високо Средно Ниско	Ниско Пониско Средно	Пониско Средно Високо	Средно Повисоко Највисоко

Оваа табела покажува како прифатливото ниво на детекциониот ризик може да се разликува врз основа на проценките на инхерентниот и контролниот ризик. Постои спротивен однос меѓу детекциониот и комбинираното рамниште на инхерентниот и контролниот ризик. Кога инхерентниот и контролниот ризик се високи, прифатливото ниво на детекционен ризик треба да биде ниско, со цел да се намали ревизорскиот ризик на едно прифатливо ниско рамниште. Ако инхерентниот и контролниот ризик се ниски, тогаш може да имаме повисок детекционен ризик и притоа сè уште да се намалува ревизорскиот ризик на едно прифатливо ниско ниво.

Во случај кога вкупниот ризик е поголем од вообичаениот, односно се процени како висок, ревизорот ќе делува во следните насоки:²⁴

- Внимателно ќе ги одбери искусните членови во ревизорскиот тим;
- Ќе собере поголем број докази отколку што тоа вообичаено е потребно и ќе консултира поголем број извори за доказен материјал;
- Ќе состави поопширен извештај на ревизијата;
- Ќе наплати поголем надомест за услугите на ревизија, бидејќи се продолжува времето на извршување на ревизијата и се зголемуваат нејзините трошоци.

При планирање на ревизијата, од големо значење е да се разбере односот на ревизорот и посакуваното ниво на ризик, границата на нивото на материјалноста, ризикот на детектирање и влијанието на овие фактори врз изборот на независните постапки. Меѓусебните влијанија на овие фактори може да ги доловиме на следниов начин:

- ✓ Колку повеќе е сигурен ревизорот дека финансиските извештаи не содржат материјална грешка, толку е помал ризикот кој е спремен ревизорот да го прифати и кој е врзан за неуспех при откривање на грешка;
- ✓ Ако се зголемува нивото на материјалноста односно нивото на прифатена грешка, тогаш и ревизорот треба да прифати повисоко ниво на детекционен ризик;
- ✓ Поголемата количина на собрани докази ни дава понизок ризик на неуспех при откривањето на границите што се присутни, а со тоа е пониско и новото на ризикот на детектирање.

Од ова можеме да заклучиме, под претпоставка дека посакуваното ниво на ревизорски ризик е ниско, ако границите на материјалноста се ниски и ризикот на јавување на материјална грешка е висок, тогаш планираниот детекционен ризик ќе биде низок, но независните постапки пообемни.

²⁴ Николовски д-р Пеце, Интерна и екстерна ревизија. Економски факултет, Прилеп, 2009 година, стр. 272

Многу често се поставува прашањето како да се пресмета детекциониот ризик. Пресметувањето на ризикот на детектирање може да се подели во следниве чекори:²⁵

- Идентификување прифатлив ревизорски ризик за субјектот;
- Проценка на инхерентниот ризик и идентификување на посебните ризици;
- Проценка на контролите на ублажување посебни ризици;
- Проценка на контролното опкружување и уверување/потпирање врз него;
- Идентификување на клучните контроли и проценка на контролниот ризик со тестови на контрола/придржување;
- Пресметување на ризикот на детектирање користејќи модел на ревизорски ризик.

Да претпоставиме дека сакаме да добиеме 98% сигурност дека финансиските извештаи не се пропратени со материјални грешки. Ова значи дека прифатливиот ревизорски ризик сме го пресметале на 2%. Инхерентниот ризик е голем 100% бидејќи вистинскиот став за финансиските извештаи се темели на сметководствени пресметки, а ревизорот нема доволно искуство за нив. Контролниот ризик како резултат на тоа што нема раздвојување на должностите и надзор од раководството, е голем односно 100%. Откако ова го востановивме може да го пресметаме детекциониот ризик.

$$\text{Детекционен ризик} = \frac{\text{прифатлив ревизорски ризик (0,2)}}{\text{инхерентен ризик (0,1)} \times \text{контролен ризик (0,1)}} = 2\%$$

Заклучокот од ова е дека треба да направиме доволен број детални постапки за да добиеме 98% сигурност, а ризикот дека ревизорските постапки не ги откриваат материјалните погрешни искажувања не може да биде поголем од 2%. Кај утврденото ниво на ревизорски ризик има спротивен однос меѓу

²⁵ Прирачник за финансиска ревизија, стр 90

проценетите нивоа на инхерентен и контролен ризик и детекциониот ризик. Односно, колку е помала проценката на инхерентниот и контролниот ризик, толку е поголемо прифатливото ниво на детекционен ризик. Доколку имаме поголема проценка на инхерентен и контролен ризик, тогаш треба да се стекнат повеќе ревизорски докази за извршување на деталните постапки. Ако ревизорот открие дека детекциониот ризик на ниво на салда на сметки или група на трансакции не може да се сведе на прифатливо ниво, тогаш ревизорот треба да изрази мислење со резерва или воздржано мислење.

Од практична гледна точка, ова би значело дека ревизорите може да се сконцентрираат на оние области каде што ризикот е најголем врз база на контролите за детектирање, а не врз база на превентивните контроли.

ПРИМЕР 1 ЗА РИЗИК НА ДЕТЕКЦИЈА

Под претпоставка дека ревизорскиот ризик е поставен на ниво од 5% , односно имаме 95% сигурност на ревизорот во неговото ревизорско мислење.

Неизбежниот ризик, ревизорот го проценува врз база на своето познавање на релевантните фактори. Да претпоставиме дека инхерентниот ризик изнесува 50%, а контролниот ризик проценет врз база на ревизорските постапки и интерните контроли изнесува 20%. Треба да го пресметаме процентот на ризикот од детекција. Користејќи го моделот за пресметка на ревизорскиот ризик, детекциониот ризик ќе го пресметаме на следниов начин;

$$5\% = 50\% \times 20\% \times \text{ДР}$$

$$\text{ДР} = 50\%$$

Ова би значело дека деталните испитувања ќе му овозможат на ревизорот 50% уверување дека веројатните материјално погрешни прикажувања ќе бидат откриени во текот на ревизијата.

2.2.1.4 Деловен ризик

Деловниот ризик претставува ризик дека ревизорот ќе претрпи загуба или ерозија на деловниот углед поради некои судски спорови или негативен публицитет во јавноста како последица на спроведената ревизија кај некој клиент. Поради тоа, ревизорот спроведува голем број суштински постапки кај клиент кај кој постои висок процент за појава на деловен ризик. Со поголем број докази ревизорот ќе го поткрепи своето мислење за вистинитоста и објективноста на финансиските извештаи.

Ревизијата на финансиските извештаи има свои инхерентни лимитирања кои може да влијаат врз видот и обемот на спроведените суштински постапки и изведените ревизорски докази. Овие ограничувања може да бидат:²⁶

- Економски - ревизијата да се изврши со разумни трошоци;
- Временски - ревизијата да се изврши во разумни рокови;
- Регулативна - сметководствена рамка за изготвување на финансиски извештаи, која допушта примена на алтернативни принципи.

Иако ревизорот ги почитува стандардите за ревизија и постапува согласно со нив, деловниот ризик е константно присутен во ангажманите на ревизија. Дури и во случај кога ревизорот ја спроведува ревизијата со максимално почитување на кодексот и нормите, може да биде обвинет од страна на незадоволна странка без цврсти докази и причини. Како резултат на тоа и покрај добиениот спор ревизорот претрпува материјална штета и нарушување на деловниот углед.

²⁶ Димитрова д-р Јанка, Ревизија, Економски факултет, Штип, 2015 година

2.2.2 Мерење и сумирање на ризикот во ревизијата

Како што кажавме и досега, постои корелација меѓу проценката на инхерентниот и контролниот ризик со ризикот на детекција. Виското ниво на инхерентен и контролен ризик ќе бара поголем квантум на работа и поголем обем на докази за да се намали ризикот од неоткривање и би се овозможило постигнување на саканото ниво на ревизорски ризик.

Главна цел на ревизијата е да обезбеди уверување дека финасиските извештаи не содржат материјални грешки. За да се направи ова пропратено со апсолутна сигурност е многу скапо. Затоа општоприфатено е ревизиите да се спроведуваат врз основа на тест во кој постои ризик дека не сме успеале да ги идентификуваме материјалните грешки. Ревизијата го обврзува ревизорот да спроведе детални постапки за да се намали ризикот од неоткривање материјални грешки на прифатливо ниво. Од ревизорот исто така се бара да ги земе предвид и измамите и како тие влијаат врз проценка на ризикот. Доколку ризикот е резултат на материјални погрешни искази поради измами или, пак, лошо работење, тогаш тоа е кумулативен процес кој треба да тече во целиот процес на ревизијата. Дали причината е намерна или ненамерна е фактор што ја разликува измамата од грешка. За да се оствари ефективно планирање на ревизијата, ревизорот мора да има целосно, независно мислење за клиентот кој е предмет на ревизијата

Од претходно знаеме дека ризикот ја претставува неизвесноста што ја прифатил при спроведување на ревизијата, односно неизвесност поврзана со соодветноста на доказот, ефективната интерна контрола и дали финансиските извештаи се правилно и точно прикажани по завршетокот на ревизијата. Со цел постигнување на ниско ниво на ризик од материјална грешка треба да се земе предвид следново:²⁷

²⁷Прирачник за финансиска ревизија, стр. 71

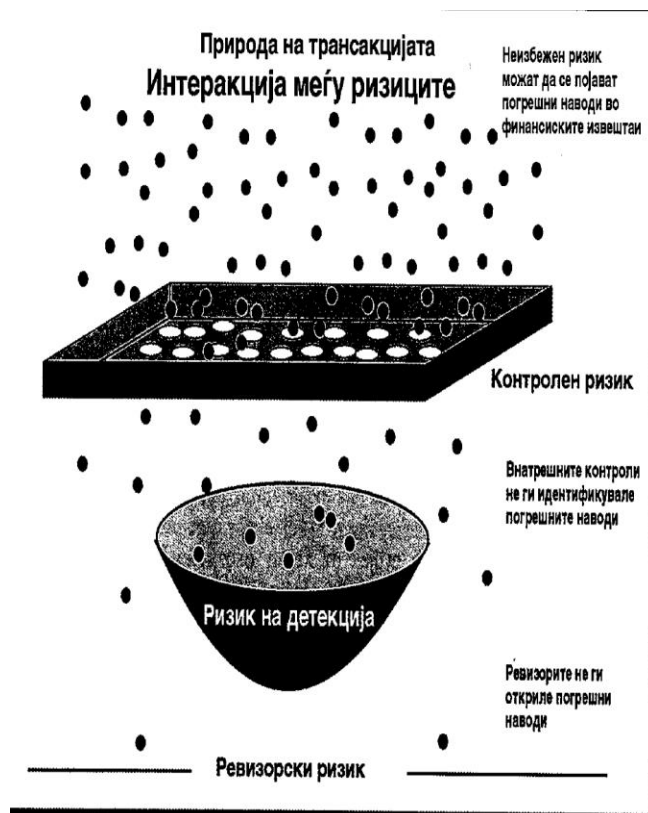
- Ризик дека на прво место би се појавиле збирни материјални грешки;
- Ризик дека системот на интерни контроли нема да ги открие и коригира збирните материјални грешки;
- Ризик дека ревизорските постапки нема да ги откријат и коригираат збирните материјални грешки.

Врз база на трите компоненти на ревизорскиот ризик се формира моделот на ревизорски ризик:

$$PP = IP \times KP \times DP \text{ и}$$

$$DP = PP / (IP \times KP)$$

На следнава слика илустративно е прикажана меѓусебната зависност на трите компоненти во однос на ревизорскиот ризик.²⁸

²⁸ Прирачник за финансиска ревизија, стр.72

Ревизорскиот ризик е субјективна категорија затоа што ревизорот го оценува врз основа на сопствениот впечаток со кој се здобил од инхерентниот и контролниот ризик. Може да биде проследен со обемни опаѓања како резултат на деловни субјекти со недоволна мотивираност, неискусен и некомпетентен персонал и доста сложени трансакции. Врз основа на тоа што инхерентниот ризик во циклусот на приход е висок, постојат многу материјални грешки кои се спуштаат во коритото на контролниот ризик, па за тоа инхерентниот ризик е 100%. Како резултат на тоа раководството не може да работи со погрешни сметководствени информации, па ќе инсталира интерна контрола за да се спречат грешките кои би ги попречиле информациите за донесување одлуки. Коритото на интерни контроли дејствува како сито бидејќи постојат одредени дупки. Како две главни причини за тоа се јавуваат:

1. Корито отпорно на грешки би чинело многу повеќе од она што вреди дури и ако е можно тоа;
2. Раководството не мора да е загрижено во врска со апсолутната исправност на сите работи кои мора да бидат прикажани и објавени во финансиските извештаи.

Доколку раководството сака погрешно да ги прикаже финансиските извештаи, може да го направи својот систем на интерни контроли неефективен. Поради тоа на интерната контрола се гледа како намалување на грешки, но не и нивна тотална елиминација.

Ревизорот доколку сака да добие разумно уверување дека финансиските извештаи не содржат материјални грешки, тие мора да се откријат во садот за откривање ризик со што би се изнеле пред раководството за корекција. Совршени ревизии како што знаеме дури и да постојат, не би биле финансиски оправдани, па поради тоа мала е веројатноста и за во ревизорскиот сад. Во согласно со сликата, ревизорскиот сад е доволно голем, така што би можел да обезбеди 95% уверување дека овие грешки ќе се откријат со собирање на доволен број докази (детекциониот ризик би бил 5%). Без разлика на тоа што ревизорите не можат да контролираат колку грешки минуваат низ коритото за интерна контрола, тие може

да дадат свое мислење за тоа колку доверба имаат во системот за интерна контрола. Општото познавање на системот би му дал низок степен на доверба, додека високо ниво на доверба се добива со дополнителни тестови на контрола.

Тестовите што ги спроведува ревизорот припаѓаат на последниот сад. Овие тестови треба да бидат доволни за на сметките да останат само незначителен број на грешки. Ова значи дека ако ревизорот увиде дека не може да дојде до соодветно уверување, тогаш со примена на аналитички постапки и тестови на детали ќе го добие потребното уверување.

Ревизорскиот сад може да биде дизајниран како слаб со тоа што нашите постапки ќе ги подложиме на распрашување, аналитичка анализа и ревизорско мислење. Доколку ревизорскиот сад го дизајнираме како силен, треба да додадеме бројни екстензивни директни тестови на детали или пак може тоа да го направиме во комбинација на аналитички постапки и тестови на детали. Ако тргнеме од претпоставка дека имаме мал ризик од материјално погрешни прикажувања, може да ја приспособиме способноста на ревизорскиот сад да ја постигнеме посакуваната ревизорска цел како функција на нашата оценка за инхерентниот и контролниот ризик.

2.2.3 Подобрување на моделот на ревизорски ризик

Ревизорот го користи моделот на ревизорски ризик во следниве случаи:

- ✓ За утврдување на планираното ниво на ризик во ревизијата;
- ✓ За проценка на инхерентниот и контролниот ризик;
- ✓ За решавања на равенката на ревизорски ризик.

При примена на овој модел на ризик, ревизорот ги одредува и проценува сите компоненти на моделот, во квантитативна или квалитативна смисла. Ревизорите можат да применат модел на ревизорски ризик користејќи квалитативни термини. Ризикот може да биде на пр. многу мал, мал и умерен.

Ретко се случува во ревизија која е планирана според меѓународните ревизорски стандарди да биде проследена со високо ниво на ревизорски ризик.

Вториот дел од моделот на ревизорски ризик може да биде мал, умерен или голем. Ревизорскиот ризик може да се изразува со некој вид модел, како и инхерентен и контролен ризик. Различните комбинации на компонентите на моделот на ризик го одредуваат ризикот на детекција. Одредувањето на ревизорскиот ризик со квалитативни ознаки е ист со моделот за одредување ревизорски ризик со нумерички податоци.

Пример за одредување на ревизорскиот ризик со квалитативни ознаки:²⁹

Пример	Ревизорски ризик	Инхерентен ризик	Контролен ризик	Детекционен ризик
1	Многу мал	Голем	Голем	Мал
2	Мал	Мал	Голем	Умерен
3	Умерен	Голем	Мал	Умерен

При користење на моделот на ревизорски ризик, ревизорот го одредува ревизорскиот ризик, ги проценува инхерентниот и контролниот ризик и го одредува детекциониот ризик. Тој го користи нивото на детекционен ризик за осмислување на ревизорските постапки кои ќе го намалат ревизорскиот ризик на прифатливо ниво. Сепак, не можат целосно да се потпрат на инхерентниот и контролниот ризик и за тоа мора да направат тестови на салдата на трансакции каде што може да има значителни погрешни прикажувања.

Како предности при применување на моделот на проценка на ризиците се јавуваат:

- Флексибилноста во однос на времето на извршување на ревизорската работа, односно ова значи дека некоја проценка може да се изврши порано во фискалниот период;

²⁹ W.F.Messien, Revizija, Faber and Zgombic Plus, Zagreb, 2000, str 92

- Ревизорскиот тим е насочен кон специфични подрачја, односно ревизорскиот тим е насочен кон високоризичните подрачја додека помалку внимание се посветува на нискоризичните ;
- Комуникација за работи од интерес на менаџментот. Доколку ревизорот идентификува слабост на системот на интерни контроли и навреме го извести менаџментот, ова ќе овозможи соодветна акција што ќе биде обострана придобивка;
- Подобрување на ревизорската документација. Во согласност со MPC се потенцира документирање на секој чекор преземан во процесот на ревизија.

2.2.4 Контроли за намалување на ризикот

Кога при процесот на ревизија се идентификуваат факторите на ризик, аналогно на тоа треба да се идентификуваат и контролите кои ефикасно ќе ги намалат овие фактори на ризик. Работата на ревизорот на ниво на субјект и сметководствена област ќе открие фактори на посебен ризик кои го зголемуваат ризикот од погрешно прикажување и ќе ги поврзе со сметководствените области и цели. За овие фактори на ризик треба да се земе предвид дали раководството има контроли за намалување на ризикот. Голема е веројатноста дека во добро организиран раководен субјект постојат контроли за намалување на ризикот. Она што за нас би биле инхерентни ризици, раководството би ги сметало како деловен ризик. Пример:

- Во област каде што постојат сложени процеси, раководството може да ги даде прописите во јавните упатства за целиот персонал и тие да бидат одобрени од правни советници;
- Кога постојат услуги од трети страни раководството треба да побара верификација од интерни или екстерни ревизори;

- При плаќање врз основа на побарување раководството може да добие доказ за состојбата на побарувачот или да го искористи правото на истражување;
- Доколку постојат невообичаени трансакции, раководството може да побара внатрешна проверка на повисоко ниво од онаа која се прави во обични услови.

2.3 Концепт на ревизорски доказ

Крајна цел на ревизијата е да изрази мислење за точноста и вистинитоста на финансиските извештаи кои се важни како за ревизорот, така и за надворешните корисници. Врз основа на ревизорските докази, ревизорот го поткрепува своето мислење за точноста или грешката во финансиските извештаи. Ревизорот користи различни видови информации кои како доказен материјал ќе му помогнат да потврди или негира некое тврдење на раководството. Доказите мора да бидат релевантни, компетентни, веродостојни, објективни, непристрасни и сл. За еден доказ да ги има сите овие критериуми важен е изворот од каде е добиен, а доколку е добиен од надворешни извори тогаш ќе биде многу поверодостоен за разлика од доказот добиен од клиентот.

Постојат повеќе видови облици на ревизорски докази од кои ќе наведеме неколку во следнава потточка.

2.3.1 Видови ревизорски докази

Како позначајни видови ревизорски докази ќе ги наведеме следниве:

- Физички докази;
- Вербални докази;
- Математички докази;

- Електронски докази;
- Конфирмативни докази;
- Писмени докази;
- Документирани докази;
- Аналитички докази.

2.3.1.1 Физички докази

Физичките докази се примарни видови ревизорски докази, кои ревизорот може да ги види и се базирани на испитување и набљудување на средствата и активностите на клиентот. Физичките докази се користат при докажување на физичко постоење на средствата, на пример: пари, парични еквиваленти, залихи и опрема. Овие докази се доста компетентни и нудат солиден доказен материјал, но сепак на располагање дават лимитирани докази за останатите цели на ревизијата, на пример, тие не даваат доказ за сопственост на средствата.

2.3.1.2 Вербални докази

Усните докази не се многу веродостојни докази и најчесто се добиваат како одговор на прашањата од страна на менаџментот и како такви му помагаат на ревизорот кон насочување на други извори на докази, потврдување на други доказни материјали и презентирање на факти кои можат да послужат во понатамошните истражувања.

2.3.1.3 Математички докази

Математичките докази можат да се третираат како директна форма на докази, но сами по себе не поседуваат карактеристики на компетентни докази. Тие

произлегуваат од повторните пресметувања на ревизорот и споредување на добиените резултати со пресметките на клиентот, со цел да се верифицира математичката точност на неговите искази. Овие докази се важен дел од процесот на ревизија, за тоа што дури и кога одделни ставки се точно прикажани, ако зборовите се неточни, финансиските извештаи ќе бидат материјално погрешни.

2.3.1.4 Електронски докази

Електронските докази се добиени или пресметани од електронски средства - компјутери, сензори, магнетни ленти, скенери и сл. кои му помагаат на ревизорот при формирање мислење за финансиските извештаи. Дали електронските докази се доверливи или не зависи од контролите поврзани со креирање, трансмисија и комплетирање на податоците, како и функционирањето на системот на интерна контрола.

2.3.1.5 Конфирмативни докази

Конфирмативните докази се документирани докази кои се добиени од трети лица, екстерни за деловниот субјект, а на барање на ревизорот со цел потврдување на реалноста и објективноста на финансиските извештаи. Конфирмациите може да се јават во позитивна и негативна форма. Позитивна конфирмација претставува кога ревизорот испраќа барање во писмена форма на трети лица: банки, купувачи или добавувачи и инсистира на добивање на повратен одговор. Негативна конфирмација претставува исто така писмено барање од страна на ревизорот и при тоа инсистира на повратен одговор, но само во случај ако постои несогласување во салдата на одделни сметки презентирани во финансиските извештаи на клиентот со состојбата која е регистрирана во неговата евиденција.

2.3.1.6 Писмени искази

Писмените искази може да се добијат од самото претпријатие кое е клиент или од екстерни извори и можат да имаат субјективни информации или, пак, субјективно мислење за одделни предмети. Овие искази претставуваат докази во форма на потпишани изјави од одговорни лица на клиентот или устени изјави од страна на персоналот на клиентот. Веродостојноста на писмените искази зависи од способноста и иновативноста на ревизорот да ги поткрепи овие искази со други видови докази.

2.3.1.7 Документирани докази

Документираните докази се поврзани со трансакциите и промените прокнижени во сметководствената евиденција на претпријатието. Тие опфаќаат широк спектар од изворни документи и сметководствени евиденции како што се: дневник, главна книга, налог за набавка, договори, фактури од добавувачи, списоци од плата, пописни листи, деловна кореспонденција, записници од состаноци и др. Документираните докази може да бидат интерни и екстерни. Интерните документи се подготвуваат во рамките на претпријатието, а нивната веродостојност зависи од тоа дали се поткрепени од екстерни извори. Екстерните документи се подготвени од страна на трети - надворешни лица, а претставуваат составен дел од документацијата на клиентот. Екстерните документи располагаат со поголема моќ на веродостојност за разлика од интерните документи.

2.3.1.8 Аналитички докази

Аналитичките докази се потпираат на стандардот MPC 520 – Аналитички постапки, каде што е нагласена потребата од користење на аналитички постапки во текот на целиот процес на ревизијата, а особено во фазата на планирање и на крајот на ангажманот. Аналитичките докази вршат споредба на податоците на

клиентот од тековниот период во однос на планираните, во однос на минатите години, во однос на индустријата во која работи и сл., со цел добивање заклучоци за реалноста на изјавите на менаџментот во финансиските извештаи.

2.3.2 Карактеристики на ревизорските докази

Ревизорските докази се состојат од сметководствени и било кои други информации до кои ревизорот може да дојде. При собирање на ревизорските докази, ревизорот обично ги анализира следниве нивни карактеристики:

- Компетентност на доказите;
- Доволност на доказите.

Доказите се сметаат за **компетентни** ако истите обезбедуваат информации со голема веродостојност или релевантност. Компетентноста на доказите зависи од нивната важност за ревизорската цел за која се однесуваат тие докази. Доколку ревизорот се потпира на докази кои не се поврзани со основната цел на ревизијата, може да се очекува погрешен ревизорски заклучок поврзан со изјавите на менаџментот.

Довербата во информацијата се однесува на тоа дали ревизорот може да се потпре на одреден вид доказ како индикација за точноста на изјавата или тврдењето на менаџментот. При проценката на веродостојноста на доказите ревизорите обично ги земаат во предвид следниве фактори:

- Независност и квалификација на ревизорскиот доказ;
- Ефикасноста на интерната контрола;
- Личното знаење на ревизорот.

Независност и квалификација на ревизорскиот доказ – Доказите кои се собрани од надворешни независни извори, надвор од деловниот субјект, во

голема мера се сметаат за поверодостојни од оние кои се собрани исклучиво од деловниот субјект. Така на пример, потврдата за состојбата на банкарските сметки на клиентот добиена од страна на ревизор на банката ќе се смета за многу порелевантна отколку ако само се провери паричниот биланс на клиентот запишан во неговата главна книга.

Ефикасноста на интерната контрола обезбедува веродостојни информации што менаџментот ги користи при донесување одлуки. При спроведување на ревизијата се проценува ефикасноста на интерната контрола. Ако интерната контрола е ефикасна, тогаш доказите добиени од сметководствениот систем се сметаат за веродостојни. Обратно ако интерната контрола е неефикасна, тогаш и доказите нема да бидат веродостојни. Поради ова се вели дека ефикасноста на интерната контрола е директно поврзана со веродостојноста на ревизорскиот доказ.

Личното знаење на ревизорот подразбира дека доказот кој е собран директно од ревизорот се смета за поверодостоен од доказот што е индиректно собран. На пример, физичкото броење на залихата од страна на ревизорот претставува веродостоен доказ бидејќи добива директен увид во залихите. Секако дека постојат и исклучоци по ова правило. Па така, на пример, ревизорот може да има доволна компетентност да ги испита залихите на апаратите т.е. бела техника. Но, доколку залихата се состои од дијаманти или компјутерски чипови, ревизорот нема да има доволна компетентност да ја процени валидноста на таквата залиха. За таа цел ревизорот при вршење ревизија на залихата може да побара професионална помош од овластени проценители.

Доволност на докази. При формирање на мислење за финансиските извештаи, ревизорот во повеќе случаи се потпира на докази кои повеќе се сугестивни отколку убедливи. Ова е резултат на две причини. Првата причина е дека ревизијата мора да се заврши во разумен рок по разумна цена, а ревизорот се потпира на испитување на дел односно примерок од деловните настани. Другата причина е што ревизорите при спроведување на ревизијата

многу често мора да се потпираат на докази кои не се толку веродостојни. Како што веќе знаеме различни облици на ревизорски докази имаат различен степен на веродостојност.

2.3.3 Техники за прибирање ревизорски докази

Најважен параметар кој ревизорот во текот на процесот на ревизија треба да го изрази е ревизорскиот ризик. Тој се користи како би се дефинирале адекватните техники за прибирање докази и спроведување на постапки за тестирање што ќе овозможат постигнување на основните цели на ревизијата. Техники кои се користат за прибирање докази се:³⁰

- ✓ Инспекција;
- ✓ Набљудување;
- ✓ Испитување и конфирмација;
- ✓ Пресметување ;
- ✓ Аналитички постапки.

Инспекцијата на документите и извештаите претставува нивно испитување без разлика дали се интерни или екстерни, во хартиена или електронска форма. Инспекцијата обезбедува доказ на различен степен на веродостојност во зависност од нивниот вид, извор и ефикасност на интерните контроли врз нивната обработка.

Набљудувањето е техника која се состои од следење на процеси и процедури извршени од друго лице. На пример, набљудување од страна на ревизорот кога се врши броење на залихите од страна на вработен во компанијата. Набљудувањето е особено важно кога се стекнува разбирање за интерните контроли.

Испитување и конфирмација претставува техника за доаѓање до потврда на информации содржани во финансиските извештаи со обраќање до трети страни

³⁰ B.Jovkovic, Primena tehnika prikupljena dokaza u ispitavanju osnovnih ciljeva revizije, Kragujevac, 2014, str 53

независни од компанијата што е клиент на ревизијата. Тоа е процес на стекнување на репрезентативни информации од трети лица за постоечките услови во компанијата.

Пресметувањето е контрола за проверка на математичката точност на документите или записите. Ревизорите обично користат ревизорски софтвер за повторна пресметка на аналитичката сметка побарување и слагање со сумата во главната книга. Ова често претставува важна почетна процедура. На пример, ревизорот најчесто сака да се осигура дека аналитичката сметка побарување се согласува со онаа во главната книга, па потоа да испрати конфирмации.

Аналитичките постапки вклучуваат анализа на позначајни индикатори и трендови, при тоа вклучување на истражување на флуктуации и врски што не се во согласност со други релевантни информации или отстапување од очекуваните износи. Може да се добијат споредби од пресметаните вредности со постигнатите вредности во претходниот период, планирани големини или со реализирани вредности на друга компанија.

2.3.4 Нивоа на доверливост кај ревизорски докази

Како што и претходно кажавме различни видови ревизорски докази имаат различно ниво на доверливост од страна на ревизорот. Во продолжение е дадена хиерархијата на доверливост кај различните видови ревизорски докази.

Ниво на доверливост	Видови ревизорски докази
Високо	Конфирмативни докази Физичко испитување
Средно	Аналитички докази Математички докази Електронски докази Интерни документи при услови на јака интерна контрола

Ниско	Вербални документи Интерни документи при услови на слаба интерна контрола
-------	--

2.3.5 Корелативна поврзаност помеѓу веродостојноста на ревизорскиот доказ и местото од каде што е добиен ревизорскиот доказ

Ревизорските докази варираат со нивната веродостојност врз основа на изворот од каде е добиен доказот. Знаеме дека доколку доказот е добиен интерно, од самиот клиент или од вработените кај клиентот на ревизорот, тој ќе биде малку веродостоен т.е. секогаш ќе има доза на сомнеж кај ревизорот во врска со точноста и објективноста на финансиските извештаи. Ревизорските докази кои се добиени од страна на трети, екстерни лица било тоа да бидат банки, купувачи или добавувачи, ќе имаат значително повисоко ниво на веродостојност за разлика од интерно добиените докази. Само во тој случај ревизорот ќе може да се потпре врз доказот и ќе даде реално мислење за објективноста на финансиските извештаи.

Ревизорски докази кои располагаат со поголема веродостојност се оние добиени од страна на:³¹

- ✓ Надворешни извори (независни трети страни);
- ✓ Од клиент со ефикасна интерна контрола;
- ✓ Директно од ревизорот;
- ✓ Во писмена форма.

³¹ Димитрова проф.д-р Јанка, Ревизија, Економски факултет, Штип, 2013г, стр. 79

Од ова може да заклучиме дека доколку ревизорскиот доказ е добиен од екстерни извори, тогаш е поголема неговата веродостојност. Доколку ревизорскиот доказ е добиен од страна на интерни извори, вработени или од самиот менаџмент, тогаш веродостојноста на ревизорскиот доказ ќе биде помала.

ГЛАВА 3 КОРЕЛАТИВНА ПОВРЗАНОСТ ПОМЕЃУ ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ КОНЦЕПТИ ВО РЕВИЗИЈАТА

3.1 Влијанието на материјалноста врз ревизорскиот ризик и ревизорските докази

При примена на моделот на ризик во ревизијата, ревизорите се загрижени како за преценувањето, така и за потценувањето на ревизорскиот ризик. Повеќето ревизори се загрижени за потценувањето, бидејќи така може да го изложат деловниот субјект на правна одговорност и губење на професионалниот углед. Поради загриженоста да се избегнат неправилности во финансиските извештаи, ревизорите обично го проценуваат ризикот конзервативно. Така на пример, ревизорот може да не процени ниту инхерентен, ниту контролен ризик под 0,5 кога веројатноста за погрешно прикажување е мала. Кај овие ревизии, низок ризик може да биде 0,5, среден ризик 0,8 и висок ризик 1,0 ако ризиците се измерат.³²

Постои тесна врска помеѓу материјалноста и ревизорскиот ризик. MPC 315 (2012Г) став 9 сугерира дека ревизорот применува професионално расудување за да го процени ризикот од материјално погрешни прикажувања врз основа на разбирања добиени во ентитетот и контролното опкружување. Според ИСА 330 (2012) став 5, ревизорот треба да даде одговор за ревизорскиот ризик утврден за намалување на истиот на прифатливо ниво.³³ Постои инверзна врска меѓу нивото на материјалност и ревизорскиот ризик, односно колку е повисоко нивото на материјалноста, толку е пониско нивото на ревизорскиот ризик и обратно. При планирање на ревизијата, ревизорот го одредува прифатливото ниво на грешки за

³² Pearson, Materiality and risks, Canada, page.187

³³ MR J.J Swart, Audit Materiality and risk: Benchmarks and the impact on the audit process, 2013, page, 99

кое смета дека нема значително да влијаат врз корисниците на финансиските извештаи. Нивото на материјалност кое може да биде повисоко или пониско, го одредува обемот на ревизорски тестови кои последователно го намалуваат или зголемуваат нивото на ревизорски ризик дека финансиските извештаи ќе имаат некоја грешка, а таа нема да биде откриена. Односот е следен, поголема прифатлива грешка со себе повлекува помалку тестови, а ревизорскиот ризик ќе биде поголем дека некоја грешка ќе се провлече и обратно.

Постои корелативна врска меѓу материјалноста и ревизорските докази. Ако ризикот го држиме на константно ниво и при тоа го намалуваме нивото на материјалноста, тогаш и ревизорскиот доказ ќе се зголемува. Ако материјалноста ја држиме на константно ниво, а ревизорскиот доказ го намалуваме, тогаш доаѓа до зголемување на ревизорскиот ризик. Ако целта на ревизорот е да се намали ревизорскиот ризик, тогаш тој треба да се насочи кон:

- Зголемување на нивото на материјалност и одржување константно ниво на ревизорскиот доказ;
- Зголемување на нивото на ревизорскиот доказ, а одржување на константно ниво на материјалноста;
- Зголемување напоредно и занемарливо нивото и на материјалноста и на ревизорскиот доказ.

3.2 Влијанието на ревизорскиот ризик врз материјалноста и ревизорскиот доказ

Ревизорскиот ризик и материјалноста влијаат врз примената на општоприфатените стандарди за ревизија, особено на стандардите за теренска работа и известување и се рефлектираат во стандардниот извештај на ревизорот.

При планирање на ревизијата, ревизорот се занимава со прашања што можат да бидат значајни за финансиските извештаи.³⁴

Од досега кажаното веќе знаеме дека главна цел на ревизорот е да го сведе на прифатливо ниво ревизорскиот ризик без да има значајно влијание кај корисниците на финансиските извештаи. Како меѓусебно зависни трите фундаментални концепти во ревизијата, ревизорскиот ризик влијае и врз нивото на материјалноста и врз нивото на ревизорски докази. Ако ревизорскиот ризик порасне, тогаш ревизорот ова ќе го надомести со намалување на нивото на материјалноста.³⁵ Ова придонесува за зголемување на суштинското тестирање што ревизорот мора да го изврши со цел да добие доволен број докази. Ако ревизорскиот ризик се намалува, тоа значи дека ревизорот има доверба во ефективностa на интерните контроли, се зголемува нивото на материјалноста и треба да изврши помалку суштински тестирања за да добие доволно докази.

Накратко кажано:

- Ревизорскиот ризик се зголемува, материјалноста се намалува, а потребното ниво на ревизорските докази се зголемува;
- Ревизорскиот ризик се намалува, нивото на материјалност се зголемува, а потребното ниво на ревизорски докази се намалува.

При спроведување на ревизијата, ревизорот треба да се фокусира да обезбеди оптимална комбинација на најмал ревизорски ризик, најмали материјално погрешни прикажувања и доволен обем на веродостојни ревизорски докази. При тоа ревизорот, имајќи ги предвид активностите на дејноста во која клиентот работи, поединечно ќе ги анализира концептот на ревизорски ризик, материјалност и ревизорски доказ со цел да го утврди нивното оптимално ниво и да изрази соодветно мислење за финансиските извештаи.

³⁴ PCAOB, AU Section 312, Audit risk and materiality in conducting an audit

³⁵ Statement of auditing standards 220, Audit Materiality

3.3 Нивото на ревизорски доказ определено од проценетото ниво на ревизорски ризик и определеното ниво на материјалност

Од досега кажаното за ревизорските докази може да заклучиме дека при нивно дефинирање со право може да се каже дека тие претставуваат информации што ревизорот ги користи за проценка на основата на тврдењата заради формирање на мислење за тоа дали финансиските извештаи на клиентот се правилно презентирани или не. Знаеме дека за да послужат како основа за изразување на мислење доказите на ревизијата мора да поседуваат две клучни карактеристики: компетентност и доверливост.³⁶ Доколку ревизорските докази ги поседуваат овие две карактеристики, ревизорот ќе може да даде разумно уверување дека финансиските извештаи не содржат материјално погрешни прикажувања.

Постои корелативна поврзаност меѓу нивото на ревизорскиот доказ и ревизорскиот ризик. При зголемен обем на ревизорски постапки за добивање соодветен број ревизорски докази, тоа значи дека постои повисоко ниво на ризик дека финансиските извештаи содржат грешки. Всушност, ако е повисоко нивото на ревизорски ризик, ревизорот презема активности за добивање поголем број соодветни и веродостојни докази. Доколку е потребно помалку прибирање докази, тогаш веројатно дека и ревизорскиот ризик е на ниско ниво. И овде може да кажеме дека доколку имаме ниско ниво на ревизорски ризик, на ревизорот ќе му биде потребно помалку обемни ревизорски докази.

Слична поврзаност имаме и меѓу нивото на ревизорски докази и нивото на материјалност. При одржување на константно ниво на ревизорскиот ризик, а го намалуваме нивото на материјалност, тогаш потребниот обем на ревизорски доказ ќе се зголемува. Ако пристапиме кон намалување на обемот на ревизорски

³⁶ Николовски П, Интерна и екстерна ревизија, Прилеп, 2009г, стр. 281

доказ, а ја одржуваме материјалноста на константно ниво, тогаш доаѓа до зголемување на ревизорскиот ризик.

Од оваа глава заклучивме дека трите концепти се во нераскинлива врска. Ревизорот е тој што треба правилно да ги комбинира за остварување на неговата приоритетна цел, а тоа е оптимална комбинација со најмало ниво на ревизорски ризик, најмали материјално погрешни прикажувања и задоволително ниво на ревизорски докази.

ГЛАВА 4 ПРОФЕСИОНАЛНА ОДГОВОРНОСТ НА РЕВИЗОРИТЕ ВО ОТКРИВАЊЕ НА ИЗМАМИ И ГРЕШКИ

4.1 ОТКРИВАЊЕ НА ИЗМАМИТЕ И ГРЕШКИТЕ

Откривањето на измамите и грешките во финансиските извештаи претставува комплексна и чувствителна активност. Секако дека прво треба да постојат индиции кои укажуваат дека поединци направиле измама или грешка со цел да дадат погрешна слика за објективноста на финансиските извештаи пред очите на јавноста. Одредени поединци во погрешно прикажаните финансиски извештаи гледаат можност на полесен начин да се збогатат на сметка на акционерите, кредиторите и инвеститорите на компанијата. При тоа погрешно прикажаните информации во финансиските извештаи можат да ги доведат до заблуда корисниците на истите и негативно да се одразат на нивното идно работење. Врз основа на ова оштетените ќе отпочнат судски процес против вршителите на измамата. Во современите економии се почесто се укажува на фактот дека кредиторите и инвеститорите ја започнуваат потрагата по т.н „длабоки џебови“ – олицетворение на фирми од кои би можеле да извлечат пари преку вклучување во процесот на судење и судски постапки.³⁷

³⁷ З.Б. Лазаревска, Ревизија, Економски факултет, Скопје, 2011, стр.224

Поради сложеноста и комплексноста при откривањето на измамата, ревизорите и инспекторите за криминал заедно се вклучуваат во ваквиот ангажман. Постојат различни пристапи при откривање на измамите од кои ќе ги наброиме поглавните:³⁸

- Следење на програмскиот – процедурален пристап од страна на ревизорот, кој е направен да одговара на строго стандардните активности, а оние лица кои ги испитуваат измамите (инспекторите) се потпираат на сопствената чувствителност на невообичаеното, што не може да се поистовети со стандард;
- Ревизорите водат белешки за грешките, додека инспекторите се фокусираат на измамите;
- Ревизорите го оценуваат контролниот ризик, општо и посебно за потребите на ревизијата, а инспекторите мислат како сторителите на измама ги онеспособиле контролите во функција на остварување на илегални цели;
- Ревизорите прифаќаат поголем износ на материјалност како критериум за оценка на грешките, а инспекторите имаат помал праг на толеранција;
- Ревизорите се водат од логиката на теоријата на финансиското сметководство и ревизијата, додека инспекторите се водат од теоријата за мотивите, можностите и интегритетот на потенцијалните сторители на измама.

Исто така треба да се наведе дека постои разлика меѓу измама и грешка. Измамата претставува дело кое е направено со намера, додека грешката е дело кое е направено ненамерно. Во секој случај и измамата и грешката имаат големо негативно влијание врз корисниците на финансиските извештаи и општо за целата прикажана состојба на компанијата.

³⁸ 3.Б Лазаревска, Ревизија, Економски факултет, Скопје, 2011, стр.240

4.2 Кои се факторите што придонесуваат за појава на измами?

Постојат повеќе причини за појава на измамите. Условите што ги поставуваат основите за измама, главно вклучуваат:³⁹

1. Слаба контрола и слабо опкружување на интерната контрола;
 - Раководството не ги казнува или не ги гони сторителите на прекршоци;
 - Раководството не претставува пример за високи етички стандарди,
 - Раководството не ја нагласува потребната од силна интерна контрола;
 - Раководството не издава правила за етичко однесување;
 - Раководителите на високи позиции трошат на службени патувања;
 - Генералниот директор одобрува тешки бизнис расходи за неговиот тим, наспроти рестриктивните процедури.
2. Постојење тешки финансиски притисоци врз вработените
 - Големи лични задолжувања;
 - Неприфатливо социјално однесување;
 - Екстравагантни работи за живеење;
 - Висока инфлација без соодветни компензации.
3. Други притисоци
 - Профитни неразумни цели на претпријатието;
 - Висок процент на смена на раководниот персонал;
 - Донесување финансиски одлуки од страна на многу агресивна личност,
 - Претпријатието е дел од индустријата во опаѓање.
4. Услови за појавување
 - Несоодветна практика за вработување;
 - Влошена животна околина;
 - Лошо третирање на персоналот;
 - Незадоволителен приватен живот.

Од аспект на сето ова кажано може да кажеме дека е тешко претходно да се откријат некои од горенаведените причината или знаци за постоење намера или веќе направена измама.

³⁹ С.Станоевски, Контрола и ревизија, Скопје, 1998, стр. 143

4.3 Спречување на измамите

Согласно со MPC 240.4 може да забележиме дека основната одговорност за спречување и откривање измама им припаѓа на раководството и оние кои се задолжени за управување со ентитетот. Важно е раководството да стави голем нагласок за спречување на измама и да ги разубеди лицата да не вршат измама поради веројатноста дека ќе бидат откриени и казнети. Ова подразбира дизајнирање култура и етичко однесување кое може да биде засилено од страна на оние кои се задолжени за извршување на раководните функции во претпријатието. Надзорот од страна на лицата задолжени за управување со ентитетот подразбира земање предвид можноста за заобиколување на контролите или друго несоодветно влијание во процесот на финансиско известување, како на пример, напорите на раководството да манипулира со приходите за да влијае врз перцепциите на аналитичарите и профитабилноста на ентитетот.

Откривање на лицата кои учествуваат во измамата е доста тешко поради фактот дека истите тие лица активностите ги извршуваат надвор од просториите на претпријатието кое е жртва на таа измама. Поради ова се јавува потреба, ревизорот да ги искористи претходните искуства и знаења за да може да забележи вакви индиции за постоење измама. Овој процес е отежнат поради притисокот од повисоките слоеви на раководството на кои не им е во прилог да бидат откриени измамите, бидејќи во практика се покажало дека и лица од високите позиции на раководство се вмешани во самиот чин на измама заедно со оние работници од пониските делови. Токму поради ова ревизорот често доаѓа во дилема кога и каде треба да повлече линија меѓу чесното и нечесното однесување на персоналот.

Тајната во откривањето на измамите лежи во согледување на исклучоците, во невообичаеното однесување на персоналот, кои понатаму водат кон постоење сомнителни трансакции и неточни книжења направени во одреден период, месец или ден за поголем или помал износ, во или надвор од претпријатието и други активности кои се од значење за измамата. При тоа ревизорите користат

одредени критериуми кои се од голема важност при откривање на измамите. Ревизорите треба да посветат професионално внимание на работите кои ги исполнуваат следниве услови:⁴⁰

- Работи кои се извршувани од страна на службеници или одговорни лица на деловниот субјект;
- Работи кои од гледна точка на сеопфатни околности имаат материјално значаен ефект на финансиските извештаи;
- Работи кои во законодавството на земјата во која функционира деловниот субјект се предвидени како измами или криминално дело.

Ревизорите секогаш треба да бидат претпазливи за да не пропуштат да забележат фиктивни документи, копии наместо оригинални документи, дупликат документација за одредени трансакции, кусоци во залихите или паричните средства, неовластени корекции во сметките на побарувањата и обврските и сл. Сите овие сигнали укажуваат на постоење нерегуларности и противправни дејствија кои треба да бидат санкционирани и откриени.

4.4 Професионален скептицизам

Скептицизам е збор којшто потекнува од грчкиот збор „σκέψις” (скеписис), што значи: испитување, истрага во врска со, двоумење или сомнеж. Денес, скептицизмот означува сомневање во објективноста на некое тврдење или факт.

Дефинирањето на професионалниот скептицизам е како да се биде скептик во професионалното опкружување, алудирајќи на професионалните стандарди, регулативи, судски постапки, надзор, преговори, собирање докази и евалуација, комплексни деловни трансакции, професионално расудување и сл. И покрај тоа што стандардите го дефинираат професионалниот скептицизам како спој меѓу испитувачкиот ум и критичката процена на ревизорскиот доказ, постои несогласување меѓу регулаторите, практичарите и академците во врска со употребата на професионалниот скептицизам во практиката. Раните ревизорски

⁴⁰ Влада на РМ, Службен весник на РМ, бр 90/90

стандарди се насочени кон неутралниот пристап, додека новите го подржуваат пристапот кон пресумптивен сомнеж. Неутралниот пристап укажува на тоа дека ревизорот ќе биде непристрасен и секој доказ ќе биде оценет подеднакво, додека пак пристапот кон пресумптивен сомнеж претставува претпоставка за одреден степен на нечесност од страна на раководството на ентитетот, сè додека не се добие доволен доказ кој ќе укаже на спротивното.

Според MPC 200, професионалниот скептицизам е став кој вклучува испитувачки ум кој е внимателен во врска со условите кои може да укажат на можни погрешни прикажувања како резултат на грешка или измама и критична оцена на ревизорскиот доказ. Ревизорот треба да ја планира и извршува ревизијата со професионален скептицизам признавајќи дека може да постојат околности кои причинуваат финансиските извештаи да бидат погрешно прикажани.⁴¹ Ревизорот треба во текот на целиот ревизорски процес да биде одговорен за одржување на професионалниот скептицизам, знаејќи дека може да дојде до заобиколување на контролите од страна на раководството и признавање на фактот дека ревизорските постапки кои се ефективни за откривање грешки, може да наидат на слабост при откривање на измамите.

Професионалниот скептицизам бара постојано внимание за тоа дали добиените информации и ревизорски докази укажуваат дека може да постои материјално погрешно прикажување поради измама. Ова подразбира разгледување на веродостојноста на информациите кои служат како ревизорски докази и контролите врз нивна подготовка и одржување каде што е релевантно. Професионалниот скептицизам треба да го разбереме како способност на ревизорот да оцени колку и кога треба да верува на раководството на клиентот, затоа што ревизијата како професија никогаш не се потпира на црно – бели алтернативи одејќи во крајност дека сите раководители се нечесни и не треба да им се верува или, пак, обратно дека сите раководители се чесни и може да се

⁴¹ Божиновска проф д-р Зорица, Професионален скептицизам во ревизорската професија, Струмица, стр.9

следи нивното мислење. Ревизорот треба во текот на целата ревизија да одржува професионален скептицизам ако сака да го намали ризикот од:⁴²

- Предвидување невообичаени околности;
- Прекумерено соопштување при донесување заклучоци од набљудувањата на ревизорот;
- Користење несоодветни претпоставки за времето, обемот и природата на ревизорските постапки и оценување на резултатите од нив.

ГЛАВА 5 ПРИМЕР НА КОМПЛЕТЕН РЕВИЗОРСКИ ИЗВЕШТАЈ

ФАБРИКА „АБЦ“ АД СКОПЈЕ

ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАЈ

За годината што завршува на 31 декември 2018

со извештај на независниот ревизор

СОДРЖИНА

Извештај на независниот ревизор

Биланс на успех

Извештај за сеопфатна добивка

Извештај за финансиска состојба

Извештај за промени во главнината

Извештај за паричните текови

Белешки кон финансиските извештаи

⁴² ISA Overall Objectives of the Independent Auditor and the conduct of an audit in accordance with International standards on auditing, IFAC, New York, 2010, page. 85

Додатоци

Додаток 1 – Годишен извештај за работата

Додаток 2 – Годишна сметка

ИЗВЕШТАЈ НА НЕЗАВИСНИОТ РЕВИЗОР

До акционерите и Управниот одбор на фабрика „АБЦ“ АД Скопје

Ние извршивме ревизија на дадените финансиски извештаи за Фабрика „АБЦ“ АД Скопје, што ги вклучува извештајот за финансиска состојба заклучно со 31 декември 2018 година, како и билансот на успех, извештајот за промени во главнината, извештајот за сеопфатна добивка и извештајот за парични текови за годината што заврши како и прегледот на позначајните сметководствени политики и објаснувачки белешки.

Одговорност на раководството за финансиските извештаи

Раководството во фабриката „АБЦ“ АД Скопје е одговорно за подготвување и објективно презентирање на финансиските извештаи почитувајќи ги меѓународните стандарди за финансиско известување што се прифатени и објавени во Република С. Македонија, и за интерна контрола што е релевантна за подготвувањето и објективното презентирање на финансиските извештаи што се ослободени од материјални погрешни прикажувања, независно дали е резултат на измама или грешка.

Одговорност на ревизорот

Наша одговорност е да дадеме мислење за финансиските извештаи врз база на нашата ревизија. Ревизијата ја спроведовме во согласност со Меѓународните стандарди за ревизија. Тие стандарди бараат почитување на етичките барања, планирање и вршење на ревизијата за да добиеме разумно

уверување за тоа дали финансиските извештаи се ослободени од материјални погрешни прикажувања.

Ревизијата вклучува постапки за прибирање на ревизорски докази за износите и обелоденување во финансиските извештаи. Кои постапки ќе бидат избрани зависи од професионалното расудување на ревизорот, вклучувајќи ја и проценката на ризик од материјално погрешно прикажување, независно дали е резултат на измама или грешка. При правење на проценките на ризик, ревизорот ја разгледува и интерната контрола релевантна за подготвување и објективно презентирање на финансиските извештаи на Друштвото за да обликува ревизорски постапки што се соодветни во околностите, но не за целта на изразување мислење за ефективност на интерната контрола на Друштвото.

Ревизијата исто така вклучува и оценка на користените сметководствени политики и на разумноста на сметководствените проценки направени од страна на раководството, како и оцена на вкупното презентирање на финансиските извештаи. Ние веруваме дека нашите докази се доволни и соодветни за да обезбедат основа за нашето ревизорско мислење.

Основа за мислење со резерва

Со постапките на ревизија утврдивме дека кај побарувањата од купувачите во износ од 619.326 илјади денари (белешка 16) прикажани во извештајот за финансиска состојба на ден 31 декември 2018 година, постојат стари салда во износ од 96.923 илјади денари, салдо кое се провлекува од претходни години, а за кое не е направена исправка на вредност, иако постојат индикатори за ненаплатливост. Постапувајќи на ваков начин друштвото ги преценило побарувањата од купувачите и финансискиот резултат за истиот износ.

Со постапките на ревизија утврдивме дека кај обврските кон добавувачите во износ од 472.090 илјади денари (белешка 22) прикажани во извештајот за финансиска состојба на ден 31 декември 2018 година, има и стари салда во износ од 15.609 илјади денари, кое е салдо што потекнува од минати години, а е постаро од три години, за кои не е направено оприходување иако постојат индикатори за

нивна ненаплатливост и салда на долгови во износ од 20.520 илјади денари. Постапувајќи на ваков начин Друштвото ги преценило обврските кон добавувачите, а го потценило финансискиот резултат за истиот износ.

Со постапките за ревизија утврдивме дека кај долгорочни обврски со износ од 259.344 илјади денари (белешка 21) прикажани во извештајот за финансиска состојба на ден 31 декември 2018 година, постојат стари салда во износ од 8.703 илјади денари, кое потекнува од минати години, а за тоа не е направено оприходување иако постојат индикатори за нивна ненаплатливост. Постапувајќи на ваков начин Друштвото ги преценило долгорочните обврски, а потценило финансискиот резултат за истиот износ.

Со постапките за ревизија утврдивме дека кај залихите на износ од 359.155 илјади денари (белешка 15) прикажани во извештајот за финансиска состојба на ден 31 декември 2018 година, кај залихите на материјали и сировини постојат стари материјали на износ од 8.703 илјади денари, салдо од минати години. Постапувајќи на ваков начин Друштвото ги преценило залихите и финансискиот резултат за истиот износ.

Со постапките за ревизија утврдивме дека кај приходите од продажба во износ од 856.253 илјади денари (белешка 7) прикажани во билансот на успех на ден 31 декември 2018 година, времена ситуација во износ од 18.790 илјади денари, а се однесува на 2017 година, евидентирана во 2018 година и евидентиран е приход без документ во износ од 4.076 илјади денари. Постапувајќи на ваков начин Друштвото ги преценило приходите од продажба и тековната добивка за 22.866 илјади денари, а истовремено ја потценило акумулираната добивка од минати години за 18.790 илјади денари.

Мислење со резерва

Според наше мислење, освен за можните ефекти наведени во основи за мислење со резерва, финансиските извештаи објективно ја презентираат во сите

материјални аспекти финансиската состојба во фабриката „АБЦ“ АД Скопје заклучно со 31 декември 2018 година, како и финансиската успешност на компанијата и паричните текови за годината што заврши во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување што се објавени и прифатени во РС Македонија.

Извештај за други правни и регулативни барања

Раководството на Друштвото е одговорно за изготвување на Годишниот извештај за работа во согласност со член 384 од Законот за трговски друштва. Наша одговорност во согласност со Законот за ревизија е да известиме дали годишниот извештај за работа е конзистентен со годишната сметка и финансиските извештаи за годината што заврши на 31 декември 2018 година. Нашата работа како ревизори во однос на годишниот извештај за работа е извршена во согласност со MPC 720 и е ограничена на известување дали историските финансиски информации прикажани во годишниот извештај за работа се конзистентни со годишната сметка и ревидираните финансиски извештаи.

Финансиските информации во Годишниот извештај за работа се конзистентни во сите материјални аспекти, со годишната сметка и со ревидираните финансиски извештаи за Фабриката „АБЦ“ АД Скопје за годината што заврши на 31 декември 2018 година.

Скопје, 21 мај 2019 година

Друштво за ревизија, проценка
и финансиски консалтинг

Овластен ревизор

НН ДОО Скопје

Фабрика „АБЦ“ АД Скопје

БИЛАНС НА УСПЕХ

за годината што заврши на 31 декември 2018 година

Во илјади денари	Белешка	2018	2017
Приходи од продажба	7	815.516	574.573
Останати деловни приходи	8	10.116	22.189
Промена на вредноста на залихите		(31.738)	215.979
Употребени сировини и помошни материјали	9	(232.461)	(337.973)
Трошоци за вработените	10	(124.569)	(137.170)
Амортизација	14	(25.085)	(26.895)
Набавна вредност на трговски стоки		(39.647)	(17.632)
Останати деловни расходи	11	(331.701)	(268.417)
Добивка од работење		40.431	24.654
Финансиски приходи	12	498	2.415
Финансиски расходи	13	(9.791)	(13.201)
Добика пред оданочување		31.138	13.868
Данок на добивка		(2.315)	(1.416)
Добивка по оданочување		28.823	12.452
Основна заработувачка по акција во денари	26	97,83	42,27

Управниот одбор на Фабриката „АБЦ“ АД Скопје ги усвои овие финансиски извештаи на 13 март 2019 година и ги одобри за доставување до Централниот регистер на РС Македонија.

Претседател на Управен одбор

Придружните белешки се составен дел на овие финансиски извештаи

ФАБРИКА „АБЦ“ АД Скопје

ИЗВЕШТАЈ ЗА СЕОПФАТНА ДОБИВКА

за годината што заврши на 31 декември 2018 година

Во илјади денари	Белешка	2018	2017
Добивка за периодот		28.823	12.452
Друга сеопфатна добивка		-	-
Нереализирани добивки/загуби од вложувања расположливи за продажба		-	-
Вкупна друга сеопфатна добивка		-	-
Вкупна сеопфатна добивка/загуба за периодот		28.823	12.452

Управниот одбор на Фабриката „АБЦ“ АД Скопје ги усвои овие финансиски извештаи на 13 март 2019 година и ги одобри за доставување до Централниот регистер на РС Македонија.

Претседател на Управен одбор

Придружните белешки се составен дел на овие финансиски извештаи

Фабрика „АБЦ“ АД Скопје
ИЗВЕШТАЈ ЗА ФИНАНСИСКАТА СОСТОЈБА
на 31 декември 2018 година

Во илјада денари	Белешки	2018	2017
СРЕДСТВА			
Недвижности, постројки и опрема	14	378.834	373.515
Нематеријални средства	14	2.619	2.619
Аванси за набавка на материјални средства		4.347	4.347
Вложувања расположливи за продажба		159	2.438
Вкупно долгорочни средства		385.959	382.919
Залихи	15	359.155	386,915
Не тековни средства кои се чуваат за продавање		4.340	4.340
Побарувања од купувачите	16	619.326	618.827
Побарувања за аванси	17	47.484	40.276
Останати краткорочни побарувања	18	2.432	5.086
Краткорочни финансиски средства		200	
Активни временски разграничувања	19		17.843
Парични средства	20	9.723	5.895
Вкупно тековни средства		1.042.660	1.079.164
ВКУПНО СРЕДСТВА		1.428.619	1.462.083
ГЛАВНИНА И ОБВРСКИ			
Акционерски капитал		310.236	310.236
Откупени сопствени акции		(2.279)	-
Акумулирана загуба		45.580	16.757
Вкупно капитал		353.537	326.993
Долгорочни обврски	21	159.344	191.895

Обврски кон добавувачите	22	472.090	440.031
Обврски за аванси	23	347.959	395.372
Краткорочни финансиски обврски	24	73.620	83.915
Останати краткорочни обврски	25	22.069	23.877
Вкупно тековни обврски		915.738	943.195
ВКУПНО ГЛАВНИНА И ОБВРСКИ		1.428.619	1.462.083

Управниот одбор на Фабриката „АБЦ“ АД Скопје ги усвои овие финансиски извештаи на 13 март 2019 година и ги одобри за доставување до Централниот регистер на РС Македонија.

Претседател на Управен одбор

Придружните белешки се составен дел на овие финансиски извештаи

Фабрика „АБЦ“ АД Скопје

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРОМЕНИТЕ ВО ГЛАВНИНАТА

за годината што заврши на 31 декември 2018 година

Во илјади денари	Акционерски капитал	Откупени сопствени акции	Законски резерви	Акумулирана загуба	Вкупно
Состојба 01.01.2018	310.236			16.757	326.993
Сеопфатна добивка					
Добивка за 2018 година	-	-	-	28.823	28.823
Друга сеопфатна добивка	-	-	-	-	-
Вкупна сеопфатна добивка	-	-	-	28.823	28.823
Трансакции со сопствениците	-	-	-	-	-
Заокружување	-		-	-	-
Откупени сопствени акции	-	(2.279)	-	-	(2.279)
Распределено за дивиденди	-		-	-	-
Состојба на 31.12.2018	310.236	(2.279)	-	45.580	353.537

Во илјади денари	Акционерски капитал	Законски резерви	Акумулира на загуба	Вкупно
Состојба на 01.01.2017	310.236	-	4.305	314.541
Сеопфатна добивка				
Добивка за 2017	-	-	12.452	12.452
Друга сеопфатна добивка	-	-	-	
Вкупна сеопфатна добивка	-	-	12.452	12.452
Трансакции со сопствениците		-	-	-
Заокружување	-	-	-	-
По одлука од Собрание на акционери	-	-	-	-
Распределено за дивиденди	-		-	-
Состојба на 31.12.2017	310.236	-	16.757	326.993

Придружните белешки се составен дел на овие финансиски извештаи

Фабрика „АБЦ“ АД Скопје
ИЗВЕШТАЈ ЗА ПАРИЧНИТЕ ТЕКОВИ
за годината што заврши на 31 декември 2018 година

Во илјади денари	2018	2017
Парични текови од оперативни активности		
Нето добивка/загуба	28.823	12.452
Амортизација	25.085	26.895
Побарувања од купувачите	(499)	(68.815)
Побарувања за аванси	(7.208)	-
Останати побарувања	2.636	(6.720)
Активни временски разграничувања	17.843	-
Залихи	27.760	(205.143)
Обврски према добавувачите	32.059	(49.576)
Обврски за аванси	(47.413)	-
Останати тековни обврски	(1.808)	285.512
Нето парични текови од оперативни активности	77.278	(5.395)
Парични текови од инвестициони активности		
Набавки на основни средства	(36.065)	(13.480)
Вложувања расположливи за продажба	2.279	(2.279)
Вложувања во недвижности за продажба	-	(4.340)
Краткорочни финансиски средства	(200)	-
Расход и продажба на НПО	5.661	-
Нето парични текови од инвестициони активности	(28.325)	(20.099)
Парични текови од финансиски активности		
Долгорочни кредити	(32.551)	15.178
Откуп на сопствени акции	(2.279)	
Краткорочни кредити	(10.295)	13.337
Нето парични текови од финансиски активности	(45.125)	28.515
Намалување на паричните средства	3.828	3.021
Парични средства на почетокот на годината	5.895	2.873
Парични средства на крајот на годината	9.723	5.895

Фабрика „АБЦ“ АД Скопје

БЕЛЕШКИ КОН ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ

1. ОПШТИ ИНФОРМАЦИИ ЗА ДРУШТВОТО

Фабриката „АБЦ“ АД Скопје е Акционерско друштво за проектирање, производство и монтажа на бетонски префабрикати, станови, мостови, индустриски објекти и далноводи во Скопје, основано и работи во РС Македонија. Скратено име е Фабрика „АБЦ“ АД Скопје.

Приоритетна дејност, според главната приходна шифра е производство на производи од бетон за градежни цели.

Седиштето на Друштвото е во Скопје на улица „Пролетерска“ бр 28.

Основната главнина се состои од 299.112 обични акции со номинална вредност од 310.767 илјади денари. Номиналната вредност по една обична акција изнесува 17,04 евра.

Заклучно со 31.12.2018 друштвото има откупено 4.500 сопствени обични акции.

Бројот на вработени во Фабрика „АБЦ“ АД Скопје на 31.12.2018 година изнесува 297 лица.

2. ОСНОВИ ЗА ИЗГОТВУВАЊЕ НА ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ

Прописи

Финансиските извештаи на фабриката „АБЦ“ АД Скопје се изготвени во согласност на меѓународните сметководствени стандарди и финансиско известување што се прифатени и објавени во РС Македонија.

Меѓународните сметководствени стандарди што се прифатени и што се применуваат се објавени во правилникот за водење на сметководство во „Службен весник на РМ“ број 159 од 29 декември 2009 година, а се применуваат од 1 јануари 2010.

Финансиските извештаи се прикажани во илјада денари, освен ако поинаку не е наведено.

Основни сметководствени методи

Финансиските извештаи се изготвени врз база на методот на набавна вредност.

Континуитет на работењето

Финансиските извештаи се изготвени врз основа на континуитет на работењето, односно тоа значи дека друштвото ќе продолжи да работи во догледна иднина.

Користење сметководствени проценки и расудувања

При изготвување на финансиските извештаи друштвото применува одредени сметководствени проценки. Некои ставки се проценуваат затоа што не можат прецизно да се измерат. Сметководствените проценки наоѓаат примена при проценување на корисниот век на употреба на материјалните и нематеријалните средства, објективната вредност на побарувањата, објективната вредност на вложувањата расположливи за продажба и сл. Во текот на периодите одредени проценки може да се ревидираат доколку се случат промени во околностите врз чија основа се вршеле проценките.

3. ОСНОВНИ СМЕТКОВОДСТВЕНИ ПОЛИТИКИ

Основните сметководствени политики кои се употребувани при изготвување на финансиските извештаи се прикажани во понатамошниот текст.

Политика на евидентирање на приходот

Приходите од продажба се мерат според објективната вредност на надоместокот кој е примен или се побарува. Приходите од продажба се признаваат во моментот на нивна испорака и прифаќање од страна на купувачите.

Приходи од камати

Каматите по основ на побарувања од деловни односи и пласмани се прикажуваат како приходи од камати во рамките на финансиски приходи. Приходите од каматите се признаваат по принципот на пресметковна основа за периодот за кој се однесуваат.

Расходи за камати

Каматите настанати по финансиски обврски и обврски од деловни односи се искажуваат како расходи од камати во рамките на финансиските расходи. Расходите од камати се признаваат по пресметковна основа.

Приходи и расходи од курсни разлики

Позитивните и негативните курсни разлики кои настануваат при искажување на побарувањата, обврските или кредити од странски средства за плаќање во нивна денарска противредност, се искажуваат во билансот на успех како дел од финансиски приходи и расходи.

Тековно и инвестиционо одржување

Трошоците за тековно и инвестициско одржување на основните средства се евидентираат на товар на расходите во периодот на нивно настанување.

Приходи по основ на вложувања расположливи за продажба

Приходите по основ на вложувања расположливи за продажба се прикажани во билансот на успех како приходи во рамките на финансиски приходи.

Недвижности, постројки и опрема

Недвижностите, постројките и опремата се евидентираат по набавна вредност во текот на годината. Оваа вредност се состои од фактурната вредност на набавените основни средства зголемена за сите трошоци што настанале до нивно ставање во употреба. Позитивната разлика која настанала при продажба на основни средства се книжи во корист на добивка од продажба, а негативната разлика се книжи на товар на загуба од продажба. Не отпишаната вредност на отуѓените и расходувани основни средства се книжи на товар на останатите оперативни расходи.

Амортизација

Набавната вредност на недвижностите, постројките и опремата се амортизира во еднакви годишни износи во текот на предвидениот век на употреба на основните средства.

Стапките што се применуваат за амортизација на недвижностите, постројките и опрема што ги поседува Фабриката „АБЦ“ АД Скопје се:

Градежните објекти	2,3 – 3%
Опрема	5 – 10%
Канцелариска опрема и мебел	20 – 25 %
Транспортни средства	25%

Амортизација не се пресметува за ставките: земјиште, инвестиции во тек и уметнички слики.

Оштетување на нефинансиските средства

Недвижностите, постројките и опремата се проверуваат од можни обезвреднувања секогаш кога постојат услови кои укажуваат дека нивната сметководствена вредност е повисока од проценетата надоместувачка вредност. Загуба од оштетување се евидентира за износот за кој сегашната вредност ја надминува надоместувачката вредност на средството. Надоместувачката вредност претставува повисока вредност од нето продажната цена на средството и неговата употребена вредност. Нето продажна вредност е износ што се добива од продажба на средството во трансакција меѓу добро известени субјекти. Употребената вредност е сегашната вредност на проценетите идни готовински приливи што се очекува да произлезат од континуираната употреба на средствата и од нивното отуѓување на крајот на употребениот век.

Вложувања расположливи за продажба

Вложувањата кои се расположливи за продажба се класифицираат во рамките на долгорочните средства во билансот на состојба. Почетните вложувања се евидентираат по набавна вредност. Последователно, вложувањата расположливи за продажба се мерат според објективната вредност определена од пазарната цена на истите на датумот на билансот на состојба. Промената на објективната вредност на вложувањата расположливи за продажба се евидентира во рамките на капиталот на ставката - останати резерви. Хартиите од вредност расположливи за продажба за кои не постои активен пазар се мерат според нивна набавна вредност намалени за евентуалното нивно обезвреднување поради стечај, ликвидација или други индикатори.

Залихи

Залихите се искажуваат според пониската од набавната и нето реализациска вредност. Набавната вредност на залихите на материјалите ги вклучува сите трошоци за нивна набавка и другите трошоци направени за залихите да се доведат до нивната сегашна состојба. Нето реализациската

вредност е проценетата продажна цена во редовниот тек на работење намалена за проценетите трошоци неопходни да се изврши продажбата.

Побарувања по основ на продажба

Побарувањата по основ на продажба ги опфаќаат сите побарувања за испорачаните производи, стоки и услуги намалени за исправка на вредноста за ненаплатливите побарувања. Исправката на вредноста на сите побарувања кои се сметаат за ненаплатливи се врши врз основа на проценка на крајот од годината. Последователната наплата на претходно отпишаните износи на побарувањата се признава во рамките на останатите оперативни приходи.

Парични средства

Паричните средства се состојат од денарска и девизна готовина во благајната, паричните средства на жиро-сметките во банките и девизните сметки во деловните банки.

Капитал, законски резерви и акумулирани загуби

Акционерски капитал

Обичните акции го сочинуваат акционерскиот капитал. Акционерскиот капитал ја претставува номиналната вредност на емитирани акции.

Законски резерви

Законските резерви ги претставуваат резервите, формирани со распределба на дел од нето добивката на друштвото. Ваквите резерви може да бидат употребувани за покривање на искажаната загуба во работењето на Друштвото.

Акумулирана загуба

Акумулираната загуба ги вклучува непокриените загуби од претходни години.

Обврски спрема добавувачи

Обврските кон добавувачите се искажуваат во висина на номиналните износи што произлегуваат од деловните трансакции. Обврските кон добавувачите се отпишуваат по истекот на рокот на застареност со одобрување на останатите оперативни приходи.

Обврски по кредити

Обврските по кредити ги вклучуваат обврските по долгорочни и краткорочни кредити. Делот од долгорочните кредити што доспева за наплата во рок од 12 месеци од денот на билансот на состојба се рекласифицира во рамките на тековните обврски.

Данок на добивка

Согласно измените на даночната регулатива, како основа за пресметување на данок на добивка од 2018 година е добивката пред оданочување пресметана според сметководствените стандарди прифатени во РС Македонија, зголемена за непризнаените расходи за даночни цели и намалена за пропишани даночни ослободувања.

Користи за вработените

Придонеси за вработените

Друштвото во текот на своето нормално работење прави исплати во корист на своите вработени за пензиско осигурување, здравствено осигурување, вработување и персонален данок на доход во согласност со важечките законски стапки во текот на годината. Како основа за пресметка на придонесите, претставува бруто платата. Придонесите за пензиско осигурување Друштвото ги плаќа во првиот и вториот пензиски столб, односно во државниот пензиски столб, а дел и во приватни фондови.

Обврски при престанок на работниот однос

Во согласност со домашните законски прописи, Друштвото на вработените што се пензионираат или им престанува работниот однос поради технолошки или економски причини им исплаќа соодветен надомест. При тоа Друштвото нема направено соодветни резервирања за овие права на вработените бидејќи се смета дека износот е од нематеријална природа за финансиските извештаи.

Резервирања

Резервирањата се признаваат и пресметуваат кога друштвото има правна обврска или обврска која произлегува од договор како резултат на минат настан и кога е веројатно дека ќе биде потребен одлив на средства со цел да се подмири обврската и кога може да се направи разумна проценка на износот. Резервирањата се проверуваат на секој датум на билансирање и се коригираат со цел да се усогласат со најдобрата тековна проценка.

Неизвесни обврски и неизвесни средства

Неизвесната обврска претставува можна обврска што произлегува од минати настани, а чие постоење ќе биде потврдено со случување или не случување на еден или повеќе неизвесни идни настани што не се под контрола на Друштвото. Неизвесните обврски само се обелоденуваат во финансиските извештаи.

Неизвесните средства претставуваат можни средства како резултат на минати настани, а чие постоење ќе биде потврдено со случување или не случување на еден или повеќе неизвесни идни настани што не се под контрола на Друштвото. Неизвесните средства се признаваат ако приливот на економски користи е веројатен.

4. УПРАВУВАЊЕ СО ФИНАНСИСКИ РИЗИК

Во текот на своето работење Друштвото е изложено на повеќе вида на финансиски ризици како што се пазарниот ризик, кредитниот ризик, ризикот од промена на каматните стапки и ризикот од неликвидност. За управување со финансиските ризици е надлежен Управниот одбор. Основата на управувањето со финансискиот ризик се состои во изнаоѓање начини за навремено минимизирање на потенцијалните негативни ефекти.

Пазарен ризик

Ризик од промена на девизниот курс

Фабриката „АБЦ“ АД Скопје во своето работење стапува во меѓународни трансакции во мал обем заради набавка на стоки и услуги. Сите овие набавки се во странска валута. Друштвото користи и долгорочни кредити деноминирани во странска валута.

Друштвото не користи посебни инструменти за да го намали овој ризик, бидејќи ваквите инструменти не се применуваат во РСМ. Како резултат на ова, Друштвото е изложено на ризик поради можните флуктуации на курсевите во странските валути.

Ризик од промена на цените

Друштвото не е изложено на ризик од промена на цените на вложувањата расположливи за продажба затоа што фабриката „АБЦ“ АД Скопје има незначителен износ на вложувања расположливи за продажба.

Кредитен ризик

Друштвото е изложено на кредитен ризик во случај кога купувачите на неговите производи не можат да ги извршат своите обврски кон Друштвото.

Ризик од промена на каматните стапки

Друштвото е изложено на ризик од промена на каматните стапки во случај кога користи кредити и кога има депонирани средства во банки. Обврските по кредити обично се отплатуваат по променливи каматни стапки. Депозитите во банките исто така се подложни на промени на каматните стапки во зависност од движењата на финансиските пазари.

Ризик од неликвидност

Ризикот од неликвидност постои кога Друштвото нема да биде во состојба со паричните средства навремено да ги плаќа обврските спрема доверителите и кредиторите. Друштвото нема ликвидносни проблеми во работењето бидејќи води политика на навремено обезбедување на паричните средства за плаќање на доспеаните обврски.

Даночен ризик

Во согласност со законските прописи на РСМ, даночните власти можат во период од 5 години од датумот на поднесениот даночен извештај да извршат контрола и да утврдат дополнителни даночни обврски и казни. Во случај на даночна евазија или даночна измама, периодот на застареност може да изнесува до 10 години. Раководството на Друштвото нема сознанија за околностите кои би можеле да доведат до значајни материјални даночни обврски, освен оние евидентирани во финансиските извештаи.

5. УТВРДУВАЊЕ НА ОБЈЕКТИВНА ВРЕДНОСТ

Друштвото располага со финансиски средства и обврски во кои се подразбираат побарувањата од купувачите, вложувањата расположливи за продажба, обврски кон добавувачи, обврски по кредити како и нефинансиски средства за кои голем број на сметководствени политики и обелоденувања бараат утврдување на нивната објективна вредност. Објективната вредност на финансиските обврски и средства е приближна на нивната сметководствена

вредност со оглед на фактот дека тие имаат релативно кратка доспеаност во рок од максимум до една година од датумот на билансот на состојба.

6. ФИНАНСИСКИ ИНСТРУМЕНТИ

Ризик од финансирање

Друштвото управува со капиталот за да се обезбеди дека ќе продолжи да работи и во иднина според принципот на континуитет, преку настојување да постигне оптимален баланс меѓу долговите и вкупната главнина. Структурата на капиталот се состои од уплатен капитал, законски резерви, ревалоризациски резерви, резерви за инвестиции и акумулирана добивка.

Показател на задолженост

Раководството ја следи структурата на изворите на финансирање на Друштвото на годишна основа. Овој показател претставува однос меѓу нето обврските и вкупниот капитал. Управниот одбор на фабриката „АБЦ“ АД Скопје врши редовно следење на кредитната задолженост.

Овој показател на 31 декември 2018 и 2017 е како што следи:

Во илјади денари	2018	2017
Обврски по кредити	232.965	275.810
Парични средства	(9.723)	(5.895)
Нето обврски по кредити	223.242	269.915
Капитал и резерви	353.537	326.993
% на кредитна задолженост	63,15%	82,54%

Показателот на кредитна задолженост покажува дека друштвото на 31.12.2018 и 31.12.2017 е високо нето кредитно задолжено.

Значајни сметководствени политики поврзани со финансиските инструменти

Деталите поврзани со сметководствените политики и методи како и критериумите за признавање на приходите и расходите се обелоденети во белешка 3 кон овие финансиски извештаи.

Категории на финансиски инструменти

во илјади денари	2018	2017
Финансиски средства		
Парични средства	9.723	5.895
Побарувања од купувачите	619.326	618.827
Побарувања за дадени аванси	47.484	40.276
Останати побарувања	2.432	5.068
ABP	-	17.843
Вкупно	678.965	687.909
Финансиски обврски		
Обврски према добавувачи	472.090	440.031
Обврски за примени аванси	347.957	395.372
Останати тековни обврски	22.070	23.877
Кредити	232.965	275.810
Вкупно	1.075.082	1.135.090

Цели на управувањето со финансиски ризици

Финансиските ризици го вклучуваат пазарниот ризик, кредитниот ризик и ликвидносниот ризик. Овие ризици се следат на временска основа и се избегнуваат преку намалување на изложеноста на друштвото на овие ризици.

Пазарен ризик

Изложеноста на пазарен ризик се следи преку анализата на сензитивноста. Немаше промена во изложеноста на друштвото на пазарните ризици или во начинот на кој друштвото управува или го мери ризикот.

Управување со девизен ризик

Друштвото има трансакции во странска валута како резултат на продажби и набавки на странски пазари, при што истото е изложено на секојдневни промени на курсевите на странските валути. Сосотојбата на девизните износи на средствата и обврските деноминирани во денари на 31.12.2018 и 31.12.2017 по валути е следнава:

Во илјади денари	Средства		Обврски	
	2018	2017	2018	2017
ЕУР	13.423	16.400	9.607	12.306
УСД	-	-	-	-
ВКУПНО	13.423	16.400	9.607	12.306

Сензитивна анализа

Следнава табела ја покажува сензитивната анализа на зголемување или намалување на македонскиот денар за 10% во однос на странските валути. Оваа анализа е направена на девизните салда на средствата и обврските на датумот на извештајот на финансиска сосотојба. Позитивните износи претставуваат зголемување на добивката, а негативните нејзино намалување.

Во илјади денари	Зголемување 10%		Намалување 10%	
	2018	2017	2018	2017
ЕУР	381	409	(409)	(409)
УСД	-	-	-	-

ВКУПНО	381	409	(409)	(409)
--------	-----	-----	-------	-------

Ризик од промени на каматните стапки

Друштвото се изложува на ризик од промени на каматните стапки во случај кога користи кредити и позајмици кои се договорени по варијабилни каматни стапки или кога има пласирано средства кај други друштва или банки договорени по варијабилни каматни стапки. Сметководствената вредност на финансиските средства и обврски според изложеноста на каматниот ризик на крајот од годините се следниве:

Во илјада денари	2018	2017
Финансиски средста	-	-
Некаматосни	-	-
Парични средства	9.723	5.895
Побарувања од купувачи	619.326	618.827
Побарувања за дадени аванси	47.484	40.276
Останати побарувања	2.432	5.068
АВР		17.843
Вкупно	678.965	687.909
Финансиски обврски	-	-
Некаматносни	-	-
Обврски кон добавувачи	472.090	440.031
Обврски за примени аванси	347.957	395.372
Останати тековни обврски	22.070	23.877
Вкупно	842.117	859.280
КАМАТОНОСНИ		
Кредити	232.965	275.810
Вкупно	1.075.082	1.135.090

Наредната табела ја покажува сензитивната анализа на зголемување или намалување за еден процентен поен на каматните стапки на дадените депозити и неотплатени кредити. Анализата е направена на салдата на депозити и неотплатени кредити на датумот на извештајот на финансиската состојба. Позитивните износи значат зголемување на добивката, а негативните нејзино намалување.

Во илјади денари	Зголемување		Намалување	
	2018	2017	2018	2017
Земени кредити	(2.330)	(2.758)	2.330	2.758
Вкупно	(2.330)	(2.758)	2.330	2.758

Ризик од ликвидност

Следнава табела дава приказ за роковите на плаќање на финансиските обврски на Друштвото со состојба на 31 декември 2018 и 2017 година.

Во илјади денари на 31.12.2018	До 1 месец	1-6 месеци	6-12 месеци	Над 12 месеци	Вкупно
Кредити	-		73.620	159.344	232.964
Обврски кон добавувачи	-	432.234	-	39.856	472.090
Обврска за примени аванси	-	347.844	-	-	347.844
Останати обврски	-	12.656	-	9.414	22.070
Вкупно	-	792.734	73.620	208.614	1.074.968

Во илјади денари на 31.12.2017	До 1 месец	1-6 месеци	6-12 месеци	Над 12 месеци	Вкупно
Кредити	-		83.915	191.895	275.810
Обврски кон добавувачи	-	394.536		45.495	440.031
Обврски за примени аванси	-	395.259		113	395.372
Останати обврски	-	13.301	-	10.576	23.877

Вкупно	-	803.096	83.915	248.079	1.135.090
---------------	----------	----------------	---------------	----------------	------------------

Следнава табела ја дава структурата на финансиските средства на Друштвото со состојба на 31 декември 2018 и 2017 година.

2018 во илјади денари	До 1 месец	1-6 месеци	6-12 месеци	Над 12 месеци	Вкупно
Паричните средства	9.723				0.723
Побарувања од купувачи		440.906		178.420	619.326
Побарувања за дадени аванси		46.138		1.346	47.484
Останати побарувања	2.432	-		-	2.432
ABP					
ВКУПНО	12.155	487.044	0	179.766	678.965

2017 во илјади денари	До 1 месец	1-6 месеци	6-12 месеци	Над 12 месеци	Вкупно
Парични средства	5.895				5.895
Побарувања од купувачи		543.377		75.450	618.827
Побарувања за дадени аванси		17.522		22.754	40.276
Останати побарувања	5.068	-		-	5.068
ABP	-	270		17.573	17.843
ВКУПНО	10.963	561.169	0	115.777	687.909

7. ПРИХОДИ ОД ПРОДАЖБА

Во илјади денари	2018	2017
Приходи од продажба на домашен пазар	815.349	568.851
Приходи од продажба на странски пазар	167	4.173
Останато		1.549
ВКУПНО	815.516	574.573

8. ОСТАНАТИ ПРИХОДИ

Во илјади денари	2018	2017
Приходи од наменини	881	3.335
Нереализирани добивки од финансиски средства	-	8.424
Приходи од минати години	5.731	8.095
Останато	3.504	2.335
Вкупно	10.116	22.189

9. ПОТРОШЕНИ МАТЕРИЈАЛИ И СИТЕН ИНВЕНТАР

Во илјади денари	2018	2017
Материјали	230.836	334.698
Трошоци за ситен инвентар	1.625	3.275
Вкупно	232.461	337.973

10. ТРОШОЦИ ЗА ВРАБОТЕНИТЕ

Во илјади денари	2018	2017
Бруто плати	113.761	124.254
Останати трошоци на вработените	10.808	12.916
ВКУПНО	124.569	137.170

11. ОСТАНАТИ ДЕЛОВНИ РАСХОДИ

Во илјади денари	2018	2017
Потрошена енергија	21.207	26.248
Транспортни услуги	22.994	25.280
Телефонски, интернет и поштенски услуги	2.974	3.703
Надворешни услуги за изработка на производи	208.448	126.355
Наеми	1.836	3.646
Услуги за одржување	2.439	3.095

Вредносно усогласување на залихи	-	-
Трошоци за репрезентација	3.401	4.473
Осигурување	1.788	1.711
Даноци и придонеси кои не зависат од резултатот	1.078	928
Банкарски услуги	24.806	1.027
Комунални услуги	3.583	36.675
Долгорочни резермирања за кауции и депозити	17	4.360
Неотп.вредност/загуба од продадени средства	5.661	-
Трошоци од директен отпис на побарувањата	158	81
Останато	31.311	30.835
Вкупно	331.701	268.417

12. ФИНАНСИСКИ ПРИХОДИ

Во илјади денари	2018	2017
Приходи од камати	-	659
Приходи од вложувања во поврзани друштва	2	2
Приходи од курсни разлики	2	334
Останати финансиски приходи	494	1.420
Вкупно	498	2.415

13. ФИНАНСИСКИ РАСХОДИ

Во илјади денари	2018	2017
Расходи од камати	9.736	12.997
Расходи од курсни разлики	55	224
Вкупно	9.791	13.201

14. ОСНОВНИ СРЕДСТВА

Ревалоризираната набавна вредност на основните средства и нивната исправка на вредноста на 31.12.2018 е како што следи:

Во илјади денари	Земјиште	Градежни објекти	Опрема	Инвест. Во тек	Останато	Вкупно	Немат. средства
Набавна вредност							
Состојба 01.01.2018	176.059	101.149	679.523	15.282	5.663	977.676	2.619
Нови набавки	17.574	-	18.491	-	-	36.065	-
Прекнижување	-	-	-	-	-	36.065	-
Расход/ продажба	-	-	-7.846	-		-7.846	-
Состојба на 31.12.2018	193.633	101.149	690.168	15.282	5.663	1.005.895	2.619
Исправка на вредност							
Состојба 01.01.2018	-	62.540	541.621	-	-	604.161	
Амортизац-ија	-	1.382	23.703	-	-	25.085	-
Прекнижување	-	-	-	-	-	-	-
Расход/ продажба	-		-2.185	-	-	-2.185	-
Состојба 31.12.2018	-	63.922	563.139	-	-	627.061	-
Сегашна вредност	193.633	37.227	127.029	15.282	-	378.834	2.619

Во илјади денари	Земјиште	Градежни објекти	Опрема	Инвест. во тек	Останато	Вкупно	Немат. средства
Набавна вредност							
Состојба 01.01.2017	176.059	101.149	666.063	15.261	5.663	964.195	2.619
Нови набавки	-	-	13.460	21	-	13.481	-
Прекнижување	-	-	-	-	-	-	-
Расход/ продажба	-	-	-	-	-	-	-
Состојба на 31.12.2017	176.059	101.149	679.523	15.282	5.663	977.676	2.619
Исправка на вредноста							
Состојба на 31.12.2017	176.059	101.149	679.523	15.282	5.663	977.676	2.619
Исправка на вредност							
Состојба 01.01.2017	-	61.137	516.128	-	-	577.265	-
Амортизација	-	1.403	25.493	-	-	26.896	-
Прекнижување	-	-	-	-	-	-	-
Расход/ продажба	-	-	-	-	-	-	-

Состојба 31.12.2017	-	62.540	541.621	-	-	604.161	-
СЕГАШНА ВРЕДНОСТ 31.12.2017	176.059	38.609	137.902	15.282		373.515	2.619

Како обезбедување за одобрени кредити од НЛБ ТУТУНСКА БАНКА АД Скопје фабриката „АБЦ“ АД Скопје под хипотека има ставено:

- Деловни згради во Скопје на адреса „Пролетерска“ бр.28 со вкупна површина од 20.878 м2
- Земјиште во Скопје на адреса „Пролетерска“ бр.28 со вкупна површина од 110.501 м2

15. ЗАЛИХИ

Во илјади денари	2018	2017
Материјали	19.197	15.583
Ситен инвентар	19.741	18.931
Недовршено производство	299.830	331.399
Готови производи	40.117	40.287
Минус испорака на вредност	(19.730)	(19.285)
Вкупно	359.155	386.915

16. ПОБАРУВАЊЕ ОД КУПУВАЧИ

Во илјади денари	2018	2017
Побарувања од купувачи во земјата	605.903	602.427
Побарувања од купувачи во странство	13.423	16.400
Вкупно	619.326	618.827

17. ПОБАРУВАЊА ЗА ДАДЕНИ АВАНСИ

Во илјади денари	2018	2017
Побарувања за дадени аванси во земјата	47.348	40.139
Побарувања за дадени аванси во странство	136	137
ВКУПНО	47.484	40.276

18. ОСТАНАТИ КРАТКОРОЧНИ ПОБАРУВАЊА

Во илјади денари	2018	2017
Побарувања за ДДВ	-	816
Побарувања за данок на добивка	-	1.336
Побарувања од вработените	631	866
Останато	1.801	2.050
ВКУПНО	2.432	5.068

19. АВР

Во илјади денари	2018	2017
Однапред платени трошоци	-	17.843
ВКУПНО	-	17.843

20. ПАРИЧНИ СРЕДСТВА И ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Во илјади денари	2018	2017
Жиро сметка	9.542	4.643
Денарска благајна	180	36
Девизни сметки	1	1.216
Вкупно	9.723	5.895

21. ДОЛГОРОЧНИ ОБВРСКИ

Во илјади денари	2018	2017
НЛБ ТУТУНСКА БАНКА		
Долгорочни обврски кон МЖ	8.704	8.704
Шпаркасе банка	-	-
Централна кооп.банка	-	46.463
Халкбанка	29.747	38.624
Прокредит банка	60.261	13.576
Прокредит –Германија	124.858	145.612
Други	342	509
Вкупно	223.912	253.488
Тековна доспеаност на долгорочни кредити	(64.568)	(61.593)
ВКУПНО	159.344	191.895

Планот за отплата на главнината на долгорочните кредити спрема банките на 31.12.2018 е следниов:

Години	во 000 денари
2019	64.568
2020	66.051
2021 – 2024	93.293
Вкупно	223.912

22. ОБВРСКИ СПРЕМА ДОБАВУВАЧИ

Во илјади денари	2018	2017
Обврски према добавувачи во земјата	462.483	427.725
Обврски према добавувачи во странство	9.607	12.306

ВКУПНО	472.090	440.03
---------------	----------------	---------------

23. ОБВРСКИ ЗА АВАНСИ

Во илјади денари	2018	2017
Денарски аванси	347.959	395.259
Девизни аванси	-	113
ВКУПНО	347.959	395.372

24. КРАТКОРОЧНИ ФИНАНСИСКИ ОБВРСКИ

Во илјади денари	2018	2017
Позајмици од небанкарски правни лица	2.824	2.824
Еуростандард банка ад Скопје	3.000	3.000
Обврски по цесии	3.228	16.498
Вкупно	9.052	22.322
Тековна доспеаност на долгорочни кредити	64.568	61.593
ВКУПНО	73.620	83.915

25. ОСТАНАТИ ТЕКОВНИ ОБВРСКИ

Во илјади денари	2018	2017
Обврски по данок на добивка	980	-
Обврски за бруто плати	8.290	9.616
Обврски за персонален данок на доход	2.022	2.082
Обврски спрема членовите на орган на друштвото	9.414	9.414

Обврски по асигнации	900	2.004
Останато	463	761
ВКУПНО	22.069	23.877

26. ОСНОВНА ЗАРАБОТУВАЧКА ПО АКЦИЈА

Во илјади денари	2018	2017
Заработувачка што им припаѓа на имателите на обични акции	28.823	12.452
Пондериран просечен број на обични акции	294.612	294.612
Основна заработувачка по акција	97,83	42,27

Основната заработувачка по акција се пресметува со делење на нето добивката која им припаѓа на имателите на обичните акции со пондериран просечен број на обични акции во оптек во текот на годините. Поради тоа што Друштвото, нема издадено приоритетни акции целата добивка по оданочување припаѓа на имателите на обични акции. Разводенета заработувачка по акција не е пресметана затоа што Друштвото нема издадено разводнувачки потенцијални обични акции.

27. ДЕВИЗНИ КУРСЕВИ

Официјалните девизни курсеви користени при прикажување на билансните позиции деноминирани во странска валута на 31 декември се следниве:

Во денари	2018	2017
Еур	61,49	61,49
Усд	53,67	51,21

28. ПОТЕНЦИЈАЛНИ ОБВРСКИ

Со крајна состојба 31.12.2018 година побарувањата по судските постапки покренати против Фабриката „АБЦ“ АД Скопје изнесуваат околу 68.872 илјади денари. Раководството на Друштото ги анализира можните ризици од загуби по основ на тековни судски спорови. Иако исходот на судските постапки не може да биде утврден со сигурност, сепак раководството смета дека од судските постапки нема да произлезат материјално значајни обврски.

29. САЛДА И ТРАНСАКЦИИ НА ПОВРЗАНИ СУБЈЕКТИ

Во илјади денари	2018	2017
Побарувања од продажба		
Г.Институт Македонија АД Скопје	13.071	58.063
Сервис Петрол доо Скопје		
АУТО АС ДОО Скопје	-	-
Вкупно	13.071	58.063
Останати краткорочни побарувања		
Градежен институт Македонија АД Скопје	-	-
Сервис петрол доо Скопје	-	-
АУТО АС ДОО Скопје	-	-
Обврски за набавка		
Г.Институт Македонија ад Скопје	92.768	57.176
Сервис петрол доо Скопје		2.794
АУТО АС ДОО Скопје	13.329	38.225
Вкупно	106.097	98.195
Останати обврски		
Г.Институт Македонија АД Скопје	-	-
СЕРВИС ПЕТРОЛ доо Скопје	-	-
Обврски по позајмици и цесии		
Г.Институт Македонија АД Скопје		300
Сервис петрол доо Скопје	-	-
Вкупно		300
Приходи од продажба на стоки и услуги		
Г.Институт Македонија АД Скопје	89.071	42.109

Сервис петрол доо Скопје	-	-
АУТО АС ДОО Скопје	-	-
Вкупно	89.071	42.109
Набавки на стоки и услуги		
Г.Институт Македонија	94.425	1.087
Сервис петрол доо Скопје	25.134	38.461
АУТО АС ДОО Скопје	25.683	3.216
Вкупно	145.242	42.764

30. ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ НАСТАНИ

По датумот на извештајот за финансиска состојба не се случиле настани кои можат да бидат материјално значајни што треба да се обелоденат во овие финансиски извештаи.

ЗАКЛУЧОК

Во деловниот свет, ревизијата претставува неопходна алатка. Ревизијата се состои од прегледување финансиски извештаи и прибирање доволен број докази врз основа на кои ревизорот ќе може да го изрази своето мислење за вистинитоста и објективноста на финансиските извештаи. Располагањето со доволен број докази е суштински дел при процесот на ревизија. Доколку ревизорот располага со доволен обем на докази, тогаш ќе може да гарантира дека финансиските извештаи не содржат материјално значајни грешки. Во случај кога нема доволен број на докази, тогаш ревизорот треба да пристапи кон подетални испитувања и спроведување на ревизорски постапки.

Ревизорскиот ризик како концепт на ревизијата е сложена категорија која е составена од три дела: инхерентен, контролен и детекционен кои заедно го формираат вкупниот ревизорски ризик. Ревизорите во текот на процесот на ревизија настојуваат ревизорскиот ризик да го намалат на прифатливо ниво. Ниско ниво на ризик значи дека финансиските извештаи не содржат материјално погрешни прикажувања, додека високото ниво на ризик е дека финансиските извештаи во себе содржат погрешни прикажувања кои можат да бидат значајни. Во секој случај ревизорскиот ризик претставува важна категорија врз чија основа ревизорите ќе дадат суд за финансиските извештаи.

Концептот на материјалност беше детално разработен. Видовме дека строга дефиниција за материјалноста нема, таа зависи од претпријатие до претпријатие, односно од настан до настан. Главна цел на ревизорот е да открие дали постојат материјално погрешни прикажувања, кои можат да се од значење за корисниците на финансиските извештаи.

Како за крај, сето ова треба да биде поткрепено со соодветни ревизорски докази кои пред сè треба да бидат објективни и веродостојни, што значи да бидат добиени од независна страна т.е. надвор од претпријатието.

Овие три концепти се меѓусебно поврзани и еден без друг не можат. Ова беше објаснето во глава 3, односно какво е влијанието на ревизорскиот ризик врз материјалноста и ревизорските докази и обратно.

На крај беше даден пример на комплетен ревизорски извештај како треба да изгледа од сите негови аспекти, сите сметководствени и ревизорски политики, како и почитување на меѓународните ревизорски стандарди.

Библиографија

А) Книги

- 1.. Adams, R.: Auditing-ACCA, The Chartered Association of Certified Accountants, Longman, 1989.
2. Adams, Roger: „Audit Risk,, Current Issues in Auditing, Accounting & Finance Series, Paul Charman Publishing Ltd., London, 1991.
3. Andrenj D. Chambers, Georges M. Selin, Beralt Vinten: Internal Auditing, Pitman Publishing, London, 1993.
4. Андриќ д-р М., Љубисављевиќ м-р С, Кремановиќ м-р Е.: Ревизија, Суботица, 1997.
5. Ацески д-р Благоја, Трајкоски д-р Бранко: Интерна и екстерна ревизија, Економски факултет-Прилеп, 2004 година
6. Ацески д-р Благоја: Сметководствен менаџмент, Економски Факултет, Прилеп, 1997.
7. Audit and assurance, The Instiutut of Chartered Accountants of Pakistan
8. Audit risk, Relevant to ACCA qualification paper F8 and performance objectives 17 and 18, SA Technical
9. Auditing: A risk based approach to conducting a quality audit 9th Edition; Chapter 7 Planning the audit: Identifying and responding to the risk of material misstatement; K.M Johnstone, A.A Gramling, L.E Rittenberg
10. Бенедик д-р Звонимир: Контрола, ревизија и анализа пословања радних организација, Осиек, 1975.
11. Божиновска Лазаревска д-р Зорица: Ревизија, Економски факултет-Скопје, 2001.
12. Витанова д-р Гордана, Финансиски пазари и институции, Економски факултет, Прилеп, 2003.
13. Виторови др. Богољуб-Андриќ др. Мирко, Основи ревизије, Београд, 1996.
14. Gleim, Irvin N., NJilliam A. Hillison: Auditing & Szstems Objektive – LJuestions and Edzplantations, Gleim Publications, USA, 1995.
15. Димитрова Јанка, Теоретско-методолошки аспекти на независните ревизорски тестови и нивната функција во имплементирањето на фундаменталните концепти на ревизијата, Магистерски труд, Економски факултет, Прилеп, 2005.

16. Димитрова м-р Јанка, Информативната функција на ревидираните финансиски извештаи при мобилизација на капитал преку емисија на хартии од вредност, Докторска дисертација, Економски факултет, Прилеп, 2011.
17. Димитрова д-р Јанка, Ревизија, 2015
18. Димитрова д-р Јанка, Интерна ревизија, 2015
19. Димков д-р Димо: Принципите на економијата во претпријатијата, Економски факултет, Прилеп, 2000.
20. Димков д-р Димо: Менаџерска економија, Економски факултет, Прилеп, 2004.
21. Драгојевиќ д-р Драгутин: Интерна ревизија као фактор унапредувања менаџмента у корпоративним организацијама, Аудитинг - Ревизија 3/97. ДСТ доо Београд, 1997.
22. Prof.M.Andric, Revizija ranucovodstvenih izvestaja, Subotica, 2002
23. Prof.Mlanka Aleksic, Revizija I kontrola, Fakultet poslovne ekonomija, Banja Luka
24. R.Filipovic, Englesko-hrvatski rjecnik, Skolska knjiga I graficki zavod, Zagreb, 1990
25. Mr.Dusan, M, Znacaj I implikacije koncepta materijalnosti u reviziji, Revizija – Auditing 1/97, Beograd, 1997
26. Станоевски д-р Станоил, Контрола и ревизија, Скопје, 1998
27. Николовски д-р Пеце, Интерна и екстерна ревизија, Економски факултет, Прилеп, 2009
28. Прирачник за финансиска ревизија
29. Dan, Gaz M., NJazne C. Alderman, Alan J. NJinters: Auditing, The Druden Press, Forth NJorth, 1996.
30. Загер К. – Загер Л.: Раѓуководствени стандарди, финансиски извештаи и ревизија, Инженерско биро, Загреб, 1996.
31. Зографски д-р Евгени, Јадранка Мршич, Милчо Ќупев и др., Берзански прирачник, Македонска берза на долгорочни хартии од вредност А.Д. Скопје, 1998.
32. Flint, D., Philosophz and Prinsiples of Auditing, Macmillan, 1988.
33. INTOSAI Auditing Standards, International Organization of Supreme Audit Institutions, June 1992.
34. Kell, NJalter G., Richard E. Ziegler, NJilliam C. Boznton: Modern auditing, John NJilez & Sons, Nenj Zork, 1983.
35. Коваћевиќ др. Радмила: Ревизија у тржишном господарства, информатор Загреб, 1993.

36. Крајцевич Ф., Линдеман П., Нагел К.: Ревизија и контрола код конвенционалне и аутоматске обрада података, Информатор, Загреб, 1972.
37. Мартић Славолјуб: Контрола и ревизија, Економски факултет, Београд, 1987.
38. Меѓународни сметководствени стандарди (превод од англиски јазик), Комисија за сметководствени стандарди.
39. Меѓународни стандарди за ревизија (превод од англиски јазик), Комисија за ревизорски стандарди.
40. Меѓународни стандарди за финансиско известување (МСФИ)
41. Николовски д-р Пеце: Анализа и ревизија на финансиските извештаи на претпријатијата во Република Македонија во функција на економската ефикасност, докторска дисертација, одбранета на Економски факултет Прилеп, септември 2003.
42. Петровиќ Марко: Осма директива савета Европске економске заједнице, Аудитинг - Ревизија 1/96 Мегатренд, Београд, 1996.
43. Станоевски д-р Станоил: Контрола и ревизија, економски факултет Скопје, 1998.
44. Спремич Л.: Ревизија као подрска предузетниства, Хотелска кућа, Опатија, 1994.
45. Трајкоска д-р Гордана: Финансиска структура и профитабилност на претпријатијата. Економски факултет, Прилеп, 1988.
46. Трајкоски д-р Бранко: Деловни финансии со финансиски менаџмент, Економски факултет, Прилеп, 2002.
47. Трајкоски д-р Бранко и Трајкоска д-р Гордана, Управување со обртните средства, Економски факултет, Прилеп, 1999.
48. Трајкоска д-р Гордана, Финансиска структура и профитабилност на претпријатијата, Економски факултет, Прилеп, 1998.

Б) Зборници, списанија, закони и симпозиумски реферати

Сојуз на сметководители, финансии и ревизори на Р.Македонија

Skola biznisa-Naucno strucni casopis, Materijalnost I revizijski rizik, Dejan Zivkov

Закон за ревизија, Сл. Весник на Р.Македонија

В) Интернет страници

www.iormm.org.mk

www.thebalancemb.com